

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN RICHARD DE LA TOUR
της 22ας Απριλίου 2021¹

Υπόθεση C-30/20

RH

κατά

AB Volvo,

Volvo Group Trucks Central Europe GmbH,

Volvo Lastvarir AB,

Volvo Group España SA

[αίτηση του Juzgado de lo Mercantil nº 2 de Madrid
(δικαστηρίου εμπορικών διαφορών αριθ. 2 της Μαδρίτης, Ισπανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 – Ειδικές δικαιοδοσίες – Άρθρο 7, σημείο 2 – Δικαιοδοσία ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας – Τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός – Τόπος επέλευσης της ζημίας – Αίτημα αποκατάστασης της ζημίας που προκλήθηκε λόγω σύμπραξης η οποία κρίθηκε αντίθετη προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο – Απευθείας προσδιορισμός του αρμόδιου δικαστηρίου – Τόπος απόκτησης των αγαθών – Τόπος εταιρικής έδρας – Δυνατότητα των κρατών μελών να θεσπίσουν συγκέντρωση αρμοδιοτήτων»

I. Εισαγωγή

1. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως του Juzgado de lo Mercantil nº2 de Madrid (δικαστηρίου εμπορικών διαφορών αριθ. 2 της Μαδρίτης, Ισπανία) αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις².

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² ΕΕ 2012, L 351, σ. 1.

2. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο αγωγής που άσκησε η RH, με έδρα την Κόρδοβα (Ισπανία), με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη λόγω παραβάσεως του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, της 2ας Μαΐου 1992³, κατά τεσσάρων εταιριών του ομίλου Volvo, τρεις εκ των οποίων έχουν έδρα σε άλλα κράτη μέλη εκτός του Βασιλείου της Ισπανίας.

3. Το Δικαστήριο καλείται να διευκρινίσει αν το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 προσδιορίζει απευθείας το αρμόδιο δικαστήριο, χωρίς να παραπέμπει στους εσωτερικούς κανόνες των κρατών μελών.

4. Μολονότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό φαίνεται να μπορεί να συναχθεί από ορισμένες αποφάσεις του Δικαστηρίου και, ειδικότερα, από τις πλέον πρόσφατες αποφάσεις σχετικά με ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, προκύπτει, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των αμφιβολιών που εξέφρασε το αιτούν δικαστήριο, ότι πρέπει να συμπληρωθεί ως προς τρία άλλα στενά συνδεόμενα μεταξύ τους ζητήματα.

5. Πράγματι, οι σκοποί της ασφάλειας δικαίου και της αποτελεσματικότητας των περίπλοκων ένδικων διαφορών σχετικά με την αποκατάσταση των ζημιών που προκαλούνται από αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές δικαιολογούν την παροχή χρήσιμων διευκρινίσεων στα εθνικά δικαστήρια όσον αφορά τον προσδιορισμό του κατά τόπον αρμόδιου δικαστηρίου και τη συνύπαρξη πλειόνων συνδετικών στοιχείων που γίνονται δεκτά με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει επίσης να εξεταστεί το ζήτημα της ελευθερίας των κρατών μελών να συγκεντρώνουν την εκδίκαση των διαφορών αυτών ενώπιον εξειδικευμένων δικαστηρίων, το οποίο ήγειραν ορισμένα κράτη μέλη με τις γραπτές παρατηρήσεις τους.

6. Επομένως, θα εκθέσω τους λόγους που με οδηγούν, κατ' ουσίαν, στο συμπέρασμα ότι:

- το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 προσδιορίζει τόσο τη διεθνή δικαιοδοσία όσο και την εσωτερική δικαιοδοσία του επιληφθέντος δικαστηρίου·
- υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης, κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο είναι εκείνο στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του οποίου βρίσκεται ο τόπος απόκτησης των επίμαχων αγαθών, και
- τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα, στο πλαίσιο της οργάνωσης των δικαστηρίων τους, να επιλέξουν να συγκεντρώσουν την εκδίκαση των διαφορών που αφορούν αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές ενώπιον ορισμένων εξειδικευμένων δικαστηρίων, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

II. Ο κανονισμός 1215/2012

7. Οι αιτιολογικές σκέψεις 15, 16 και 34 του κανονισμού 1215/2012 έχουν ως εξής:

«(15) Οι κανόνες περί διεθνούς δικαιοδοσίας θα πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας και να βασίζονται στην αρχή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου. Η δωσιδικία αυτή θα πρέπει να ισχύει πάντοτε, εκτός από μερικές συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου το επίδικο αντικείμενο ή η αυτονομία των διαδίκων

³ ΕΕ 1994, L 1, σ. 3 (στο εξής: Συμφωνία ΕΟΧ).

δικαιολογεί άλλο συνδεδετικό στοιχείο. Η κατοικία των νομικών προσώπων πρέπει να καθορίζεται αυτοτελώς ώστε να αυξάνεται η διαφάνεια των κοινών κανόνων και να αποφεύγονται οι συγκρούσεις δικαιοδοσίας.

- (16) Η δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου πρέπει να συμπληρωθεί από εναλλακτικές δωσιδικίες που θα ισχύουν λόγω του στενού συνδέσμου μεταξύ του δικαστηρίου και της διαφοράς ή για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Η ύπαρξη στενού συνδέσμου θα πρέπει να παρέχει ασφάλεια δικαίου και να αποφεύγεται το ενδεχόμενο ο εναγόμενος να ενάγεται ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους το οποίο δεν μπορούσε ευλόγως να προβλέψει. Αυτό το στοιχείο είναι σημαντικό, ιδίως σε διαφορές που αφορούν εξωσυμβατικές υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν από παραβιάσεις της ιδιωτικότητας και του δικαιώματος της προσωπικότητας, περιλαμβανομένης της δυσφήμισης.

[...]

- (34) Θα πρέπει να διασφαλισθεί η συνέχεια μεταξύ της σύμβασης [της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις⁴, όπως τροποποιήθηκε με τις διαδοχικές συμβάσεις προσχώρησης των νέων κρατών μελών στην εν λόγω σύμβαση⁵], του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 44/2001 [του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις⁶,] και του παρόντος κανονισμού, και γι' αυτό το σκοπό θα πρέπει να προβλεφθούν μεταβατικές διατάξεις. Η ίδια ανάγκη συνέχειας ισχύει και όσον αφορά την ερμηνεία των διατάξεων από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης της [εν λόγω] σύμβασης [...] και των κανονισμών που την αντικατέστησαν.»

8. Στο κεφάλαιο I του κανονισμού 1215/2012, με τίτλο «Πεδίο εφαρμογής και ορισμοί», το άρθρο 1, παράγραφος 1, προβλέπει τα εξής:

«Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ανεξάρτητα από το είδος του δικαστηρίου [...].»

9. Το κεφάλαιο II του κανονισμού αυτού, με τίτλο «Διεθνής δικαιοδοσία», περιλαμβάνει στο τμήμα 1, το οποίο αφορά τις «[γ]ενικές διατάξεις», τα άρθρα 4 έως 6.

10. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.»

11. Κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, του κανονισμού 1215/2012:

«Τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους σε κράτος μέλος μπορούν να εναχθούν ενώπιον των δικαστηρίων άλλου κράτους μέλους μόνο σύμφωνα με τους κανόνες που περιλαμβάνονται στα τμήματα 2 έως 7 του παρόντος κεφαλαίου.»

⁴ ΕΕ 1972, L 299, σ. 32.

⁵ ΕΕ 1982, L 388, σ. 7 (στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών).

⁶ ΕΕ 2001, L 12, σ. 1.

12. Το τμήμα 2 του εν λόγω κεφαλαίου, με τίτλο «Ειδικές δικαιοδοσίες», περιλαμβάνει τα άρθρα 7 έως 9.

13. Το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 έχει ως εξής:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος:

[...]

2) ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός.»

14. Το άρθρο 26 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο II, τμήμα 7, με τίτλο «Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Πέραν των περιπτώσεων όπου η διεθνής δικαιοδοσία απορρέει από άλλες διατάξεις του παρόντος κανονισμού, το δικαστήριο κράτους μέλους ενώπιον του οποίου ο εναγόμενος παρίσταται αποκτά διεθνή δικαιοδοσία. Ο κανόνας αυτός δεν εφαρμόζεται, αν η παράσταση έχει ως σκοπό την αμφισβήτηση της διεθνούς δικαιοδοσίας ή αν υπάρχει άλλο δικαστήριο με αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το άρθρο 24.»

III. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

15. Όπως προκύπτει από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία, η RH, με έδρα την Κόρδοβα, απέκτησε για τη δραστηριότητά της οδικών μεταφορών, μεταξύ των ετών 2004 και 2009, πέντε φορτηγά οχήματα από αντιπρόσωπο της Volvo Group España, SA. Η κυριότητα ενός εκ των φορτηγών μεταβιβάστηκε στην RH το 2008, κατόπιν σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.

16. Στις 19 Ιουλίου 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 101 [ΣΛΕΕ] και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ (Υπόθεση ΑΤ.39824 – Φορτηγά) [C(2016) 4673 τελικό], περίληψη της οποίας δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* της 6ης Απριλίου 2017⁷.

17. Με την απόφαση αυτή, η Επιτροπή διαπίστωσε την ύπαρξη σύμπραξης μεταξύ δεκαπέντε κατασκευαστών φορτηγών, μεταξύ των οποίων και οι AB Volvo, Volvo Lastvagnar AB και Volvo Group Trucks Central Europe GmbH κατά την περίοδο από τις 17 Ιανουαρίου 1997 έως τις 18 Ιανουαρίου 2011, όσον αφορά δύο κατηγορίες προϊόντων, συγκεκριμένα δε των φορτηγών βάρους μεταξύ 6 και 16 τόνων (μεσαίων φορτηγών) και των φορτηγών βάρους άνω των 16 τόνων (βαρέων φορτηγών), ανεξαρτήτως του αν επρόκειτο για άκαμπτα φορτηγά ή για ρυμουλκά (οδικούς ελκυστήρες).

18. Κατά την εν λόγω απόφαση⁸, «[η] παράβαση συνίστατο στη σύναψη αθέμιτων συμφωνιών για τον καθορισμό των τιμών και την αύξηση των μεικτών τιμών των φορτηγών στον [Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ)] για τα φορτηγά, καθώς και για το χρονοδιάγραμμα και τη μετακύλιση των δαπανών εισαγωγής των απαιτούμενων κατά τα πρότυπα Euro 3 έως 6 τεχνολογιών χαμηλών εκπομπών για τα μεσαία και βαρέα φορτηγά. Η κεντρική διοίκηση των αποδεκτών συμμετείχε

⁷ ΕΕ 2017, C 108, σ. 6 (στο εξής: απόφαση σχετικά με το καρτέλ των φορτηγών).

⁸ Σκέψεις 9 έως 11.

άμεσα στη συζήτηση σχετικά με τις τιμές, τις αυξήσεις των τιμών και την εισαγωγή νέων προτύπων για τις εκπομπές έως το 2004. Τουλάχιστον από τον Αύγουστο του 2002 και μετά, οι συζητήσεις διεξάγονταν μέσω των γερμανικών θυγατρικών οι οποίες ενημέρωναν, σε διάφορους βαθμούς, την έδρα τους. Οι συζητήσεις γίνονταν είτε σε πολυμερές είτε σε διμερές επίπεδο. Στις εν λόγω αθέμιτες ρυθμίσεις περιλαμβάνονταν συμφωνίες και/ή εναρμονισμένες πρακτικές σχετικά με τις τιμές και τις αυξήσεις των μεικτών τιμών με στόχο την ευθυγράμμιση των μεικτών τιμών στον ΕΟΧ, καθώς και το χρονοδιάγραμμα και τη μετακύλιση των δαπανών για την εισαγωγή των απαιτούμενων κατά τα πρότυπα Euro 3 έως 6 τεχνολογιών χαμηλών εκπομπών. Η παράβαση κάλυπτε ολόκληρο τον ΕΟΧ και διήρκεσε από τις 17 Ιανουαρίου 1997 έως τις 18 Ιανουαρίου 2011.»

19. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμα σε όλες τις συμμετέχουσες οντότητες, περιλαμβανομένων των Volvo, Volvo Lastvagnar και Volvo Group Trucks Central Europe, με εξαίρεση μία οντότητα στην οποία χορηγήθηκε απαλλαγή⁹.

20. Η RH ενήγαγε τη Volvo, τη Volvo Lastvagnar και τη Volvo Group Trucks Central Europe, καθώς και την ισπανική θυγατρική των εν λόγω μητρικών εταιριών, τη Volvo Group España (στο εξής: εταιρίες Volvo).

21. Οι εταιρίες αυτές αμφισβήτησαν μόνον τη διεθνή δικαιοδοσία¹⁰ του αιτούντος δικαστηρίου. Επικαλέστηκαν το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 και τη νομολογία του Δικαστηρίου από την οποία προκύπτει ότι το κριτήριο διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπει το άρθρο αυτό, ήτοι ο «τόπο[ς] όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός», αποτελεί έννοια του δικαίου της Ένωσης και ότι πρόκειται για τον τόπο όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, εν προκειμένω τον τόπο σύναψης της σύμπραξης των φορτηγών. Αυτός δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τον τόπο κατοικίας της ενάγουσας και βρίσκεται εκτός Ισπανίας, σε άλλα κράτη μέλη.

22. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διεθνή δικαιοδοσία ενός ισπανικού δικαστηρίου θα μπορούσε να δικαιολογηθεί λαμβανομένου υπόψη του τόπου επέλευσης της ζημίας. Υπενθυμίζει ότι ο τόπος αυτός είναι ο τόπος της έδρας του ζημιωθέντος, σύμφωνα με την απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, CDC Hydrogen Peroxide¹¹. Προσθέτει ότι, με την απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Tibor-Trans¹², η οποία αφορούσε αγωγή ασκηθείσα στην Ουγγαρία κατά άλλου μέλους της ίδιας σύμπραξης με αντικείμενο όμοιο με εκείνο της αγωγής που άσκησε η RH, το Δικαστήριο έκρινε ότι, «σε περίπτωση κατά την οποία η αγορά που θίγεται από την αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά ευρίσκεται εντός του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου υποστηρίζεται ότι επήλθε η προβαλλόμενη ζημία, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο τόπος επελεύσεως της ζημίας, όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012, ευρίσκεται σε αυτό το κράτος μέλος»¹³.

⁹ Βλ. σκέψη 15 της αποφάσεως σχετικά με το καρτέλ των φορτηγών. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε η Επιτροπή, το 2019 (<https://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf>, σ. 3), το συνολικό ποσό των προστίμων αυτών ήταν το υψηλότερο από εκείνα που έχουν οριστεί από το 1969.

¹⁰ Το αιτούν δικαστήριο υπογράμμισε ότι οι εναγόμενες δεν αμφισβήτησαν την κατά τόπον αρμοδιότητά του, οπότε πρέπει να θεωρηθεί ότι προβαίνουν σε σιωπηρή παρέκταση της αρμοδιότητάς υπέρ αυτού δυνάμει του άρθρου 56 του Ley de Enjuiciamiento Civil 1/2000 (νόμου 1/2000 περί κώδικα πολιτικής δικονομίας), της 7ης Ιανουαρίου 2000 (BOE αριθ. 7, της 8ης Ιανουαρίου 2000, σ. 575).

¹¹ C-352/13 (στο εξής: απόφαση CDC Hydrogen Peroxide, EU:C:2015:335, σκέψεις 52 και 53).

¹² C-451/18 (στο εξής: απόφαση Tibor-Trans, EU:C:2019:635).

¹³ Απόφαση Tibor-Trans (σκέψη 33).

23. Το αιτούν δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες ως προς το αν η νομολογία αυτή αναφέρεται στη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους εντός του οποίου επήλθε η ζημία ή αν θεμελιώνει επίσης ευθέως την εσωτερική κατά τόπον αρμοδιότητα στο εν λόγω κράτος μέλος.

24. Διευκρινίζει ότι, κατά πάγια νομολογία του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Ισπανία)¹⁴, ο κανόνας του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 δεν ρυθμίζει την εσωτερική κατά τόπον αρμοδιότητα. Επομένως, ελλείψει ειδικού εθνικού κανόνα για τον καθορισμό της κατά τόπον αρμοδιότητας δικαστηρίου επί αγωγών του ιδιωτικού δικαίου του ανταγωνισμού, οι κατάλληλοι κανόνες δικαιοδοσίας είναι αυτοί που εφαρμόζονται στον τομέα του αθέμιτου ανταγωνισμού, οι οποίοι προβλέπονται στο άρθρο 52, παράγραφος 1, σημείο 12, του ισπανικού νόμου 1/2000 περί κώδικα πολιτικής δικονομίας). Κατά συνέπεια, αρμόδιο να αποφανθεί είναι το δικαστήριο του τόπου επέλευσης της ζημίας, ήτοι του τόπου απόκτησης του οχήματος ή της σύναψης της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.

25. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 θα μπορούσε να ερμηνευθεί υπό την έννοια που δέχθηκε το Δικαστήριο στη νομολογία του σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία σε διαφορές εκ συμβάσεως. Με τις αποφάσεις της 3ης Μαΐου 2007, *Color Drack*¹⁵, και της 9ης Ιουλίου 2009, *Rehder*¹⁶, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 5, σημείο 1, στοιχείο β', του κανονισμού 44/2001 προσδιορίζει απευθείας το αρμόδιο δικαστήριο, χωρίς να παραπέμπει στις εθνικές διατάξεις των κρατών μελών. Στην περίπτωση αυτή, αρμόδιο είναι το δικαστήριο της έδρας του ζημιωθέντος λόγω της σύμπραξης.

26. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Juzgado de lo Mercantil nº 2 de Madrid (δικαστήριο εμπορικών διαφορών αριθ. 2 της Μαδρίτης) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού [1215/2012], κατά το μέτρο που ορίζει ότι πρόσωπο που έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος “ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιολογικό γεγονός”, την έννοια ότι ρυθμίζει μόνο τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους εντός του οποίου βρίσκεται ο εν λόγω τόπος και ως εκ τούτου ο προσδιορισμός του κατά τόπον αρμοδίου εθνικού δικαστηρίου εντός του εν λόγω κράτους τελείται διά παραπομπής στους εθνικούς δικονομικούς κανόνες, ή, αντιθέτως, πρέπει η εν λόγω διάταξη να ερμηνευθεί ως μεικτός κανόνας, με τον οποίο προσδιορίζεται απευθείας τόσο η διεθνή δικαιοδοσία όσο και η εσωτερική κατά τόπον αρμοδιότητα, χωρίς να υφίσταται ανάγκη παραπομπής στην εθνική νομοθεσία;»

27. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν στο Δικαστήριο οι εταιρίες Volvo, η Ισπανική, η Γαλλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή.

¹⁴ Το αιτούν δικαστήριο παραθέτει τη διάταξη του Tribunal Supremo, Sala de lo Civil (Ανωτάτου Δικαστηρίου, τμήμα αστικών διαφορών, Ισπανία) της 26ης Φεβρουαρίου 2019, αριθ. 262/2018, και τις όμοιες πρόσφατες αποφάσεις, μεταξύ άλλων, της 8ης και της 15ης Οκτωβρίου 2019. Η Ισπανική Κυβέρνηση μνημονεύει επίσης την απόφαση 262/2018, αλλά και άλλες αποφάσεις του ίδιου δικαστηρίου, ήτοι τις αποφάσεις της 7ης Μαΐου 2019, αριθ. 16/2019, της 9ης Ιουλίου 2019, αριθ. 100/2019, και της 4ης Φεβρουαρίου 2020, αριθ. 266/2019.

¹⁵ C-386/05 (EU:C:2007:262).

¹⁶ C-204/08 (EU:C:2009:439).

28. Η επ' ακροατηρίου συζήτηση, η διεξαγωγή της οποίας είχε αρχικώς οριστεί για τις 17 Δεκεμβρίου 2020, ματαιώθηκε λόγω της υγειονομικής κρίσης και η ερώτηση που είχε τεθεί προς προφορική απάντηση μετατράπηκε σε ερώτηση προς γραπτή απάντηση και συμπληρώθηκε με πρόσθετες ερωτήσεις. Οι εταιρίες Volvo καθώς και η Ισπανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή απάντησαν στις ερωτήσεις αυτές εμπροθέσμως.

IV. Ανάλυση

A. Επί του παραδεκτού

29. Οι εταιρίες Volvo ζήτησαν να κριθεί απαράδεκτη η αίτηση για τον λόγο ότι η απάντηση στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου είναι σαφής.

30. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, πρώτον, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, που έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η υπόθεση, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο οφείλει, κατ' αρχήν, να αποφανθεί. Δεύτερον, τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα που υποβάλλει το εθνικό δικαστήριο, εντός του πραγματικού και κανονιστικού πλαισίου που αυτό προσδιορίζει με δική του ευθύνη και την ακρίβεια του οποίου δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο, θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή, εκτός αν δεν συνδέονται με τη διαφορά της κύριας δίκης¹⁷.

31. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε επακριβώς τους λόγους της αμφιβολίας που διατηρεί ως προς την κατά τόπον αρμοδιότητά του, η οποία δικαιολογεί την αίτησή του προδικαστικής αποφάσεως. Οι λόγοι αυτοί αντλούνται από την έλλειψη ρητής αποφάσεως του Δικαστηρίου επί ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας όσον αφορά το περιεχόμενο του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012, καθώς και από την πάγια νομολογία του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου), κατά την οποία η διάταξη αυτή δεν αποκλείει την εφαρμογή των εσωτερικών κανόνων δικαιοδοσίας.

32. Υπό τις συνθήκες αυτές, το υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα είναι, κατά την άποψή μου, παραδεκτό.

B. Επί της ουσίας

33. Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 έχει την έννοια ότι καθορίζει, ως προς τις ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, όχι μόνον τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται το συνδεδετικό στοιχείο που προβλέπει η διάταξη αυτή, αλλά και την κατά τόπον αρμοδιότητα των δικαστηρίων του κράτους αυτού.

¹⁷ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 2019, Milivojević (C-630/17, EU:C:2019:123, σκέψεις 47 και 48), και της 9ης Ιουλίου 2020, Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, στο εξής: απόφαση Verein für Konsumenteninformation, EU:C:2020:534, σκέψη 19).

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

34. Προς στήριξη της αιτήσεώς του για την έκδοση προδικαστικής απόφασεως, το αιτούν δικαστήριο ορθώς υπενθύμισε ότι, εντός πραγματικού πλαισίου όμοιου με αυτό της υπόθεσης της κύριας δίκης, ήτοι του καρτέλ των φορτηγών, το Δικαστήριο αποφάνθηκε με την απόφαση Tibor-Trans επί του ζητήματος της διεθνούς δικαιοδοσίας του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται αγωγής αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού. Ομοίως, επισήμανε ότι η απάντηση που έδωσε το Δικαστήριο με την εν λόγω απόφαση δεν αφορά ρητώς τον «μεικτό» χαρακτήρα του κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012, σε αντίθεση με τις αποφάσεις που εκδόθηκαν επί διαφορών εκ συμβάσεως, ήτοι των αποφάσεων της 3ης Μαΐου 2007, Color Drack¹⁸, και της 9ης Ιουλίου 2009, Rehder¹⁹.

35. Παρατηρώ, αφενός, ότι το καινοφανές αυτό ερώτημα δεν είναι μεμονωμένο²⁰. Επομένως, συνάγεται ότι τα εθνικά δικαστήρια αναμένουν να ερμηνευθούν με μεγαλύτερη ακρίβεια οι διατάξεις του κανονισμού 1215/2012. Αφετέρου, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστεί το ενδεχόμενο να δοθεί απάντηση στο αιτούν δικαστήριο υπό το πρίσμα της απόφασης Verein für Konsumenteninformation καθώς και της απόφασης της 24ης Νοεμβρίου 2020, Wikingerhof²¹, οι οποίες εκδόθηκαν αφότου το Δικαστήριο επιλήφθηκε της υπό κρίση υπόθεσης.

36. Για τον λόγο αυτόν, η ανάλυσή μου θα επικεντρωθεί, κατ' αρχάς, στο υποβληθέν ερώτημα σχετικά με το περιεχόμενο του κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπεται στο άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012. Εν συνεχεία, θα εκθέσω ορισμένες σκέψεις προκειμένου να διευκρινίσω τα κριτήρια προσδιορισμού του κατά τόπον αρμόδιου δικαστηρίου. Τέλος, θα εξετάσω την πρόταση της Γαλλικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής σχετικά με τη δυνατότητα των κρατών μελών να επιλέγουν μια καθ' ύλην οργάνωση των δικαστηρίων συγκεντρώνοντας την εκδίκαση ορισμένων διαφορών ενώπιον εξειδικευμένων δικαστηρίων.

37. Για τις ανάγκες της εξέτασης του συνόλου των ζητημάτων αυτών, υπενθυμίζω ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο μέτρο που ο κανονισμός 1215/2012 καταργεί και αντικαθιστά τον κανονισμό 44/2001, ο οποίος αντικατέστησε τη Σύμβαση των Βρυξελλών, η διατυπωθείσα από το Δικαστήριο ερμηνεία των διατάξεων των τελευταίων αυτών νομοθετημάτων ισχύει και για τον κανονισμό 1215/2012, εφόσον οι διατάξεις αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως «ισοδύναμες»²². Τούτο ισχύει στην περίπτωση, αφενός, του άρθρου 5, σημείο 3, της εν λόγω Σύμβασης και του κανονισμού 44/2001 και, αφετέρου, του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012²³.

2. Επί του προσδιορισμού τόσο της διεθνούς όσο και της εσωτερικής δικαιοδοσίας

38. Φρονώ ότι οι αμφιβολίες που εξέφρασε το αιτούν δικαστήριο ως προς το αντικείμενο του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 μπορούν ευχερώς να διαλυθούν μετά την έκδοση της απόφασης Wikingerhof. Το Δικαστήριο έκρινε ότι «τα δικαστήρια του κράτους μέλους τα

¹⁸ C-386/05 (EU:C:2007:262).

¹⁹ C-204/08 (EU:C:2009:439).

²⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, υπόθεση Allianz Elementar Versicherung (C-652/20), η οποία εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου.

²¹ C-59/19 (στο εξής: απόφαση Wikingerhof, EU:C:2020:950).

²² Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²³ Βλ. απόφαση Wikingerhof (σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Είναι επίσης χρήσιμο να διευκρινιστεί ότι το άρθρο 4 και το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού 1215/2012 αντιστοιχούν στο άρθρο 2 και στο άρθρο 5, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001.

οποία έχουν διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 2, [του κανονισμού αυτού], ήτοι [...] εκείνα του τόπου της αγοράς που επηρεάζεται από την προβαλλόμενη αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά, είναι τα πλέον κατάλληλα να αποφανθούν»²⁴.

39. Κατά συνέπεια, εκτιμώ, όπως και το σύνολο των διαδίκων και των ενδιαφερομένων που κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου καθώς και των γενικών εισαγγελέων που εκφράστηκαν παρεμπιπτόντως επί του ζητήματος αυτού στο πλαίσιο προηγούμενων υποθέσεων²⁵, ότι μπορεί ρητώς να διευκρινιστεί ότι το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 έχει ως αντικείμενο να ρυθμίσει όχι μόνο τη διεθνή δικαιοδοσία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών, αλλά και τη δικαιοδοσία τους σε εσωτερικό επίπεδο, ενώ τα λοιπά δικονομικά ζητήματα εξακολουθούν να διέπονται από το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο εδρεύει το επιληφθέν δικαστήριο²⁶.

40. Επομένως, θα αρκούσε ενδεχομένως να επισημανθεί, αφενός, όπως και στην απόφαση της 9ης Ιουλίου 2009, *Rehder*²⁷, η οποία εκδόθηκε επί διαφορών εκ συμβάσεως, όσον αφορά τις διατάξεις του κανονισμού 44/2001, ότι οι κρίσεις της ίδιας φύσεως με εκείνες στις οποίες στηρίχθηκε το Δικαστήριο για να καταλήξει στην ερμηνεία που διατυπώθηκε με την απόφαση της 3ης Μαΐου 2007, *Color Drack*²⁸, ισχύουν όσον αφορά τους αντίστοιχους κανόνες ειδικής δικαιοδοσίας του κανονισμού 1215/2012, λόγω του ιστορικού θεσπίσεώς τους, του σκοπού τους και της θέσης τους στο σύστημα του κανονισμού αυτού. Αφετέρου, το σκεπτικό αυτό οδήγησε το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τους κανόνες περί διεθνούς δικαιοδοσίας σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής κατά τον ίδιο τρόπο.

41. Εντούτοις, προκειμένου να διευκολυνθεί η κατανόηση της διάρθρωσης των διατάξεων του κανονισμού 1215/2012 στο σύνολό τους, κρίνω σκόπιμο να αναλύσω λεπτομερώς τα χρήσιμα στοιχεία για την ερμηνεία του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνον το γράμμα του, αλλά και το σύστημα που καθιερώνει και τους σκοπούς που επιδιώκει²⁹.

42. Πρώτον, όσον αφορά το γράμμα του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012, πρέπει να αντληθούν διδάγματα από τη σύγκρισή του με το γράμμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού. Στο εν λόγω άρθρο αναφέρονται τα «δικαστήρια» του κράτους μέλους στο

²⁴ Βλ. απόφαση *Wikingehof* (σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Η υπογράμμιση δική μου. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί η διαφορετική διατύπωση σε σχέση με τη διατύπωση της αποφάσεως *Tibor-Trans*, στην οποία αναφέρθηκε το αιτούν δικαστήριο. Στη σκέψη 34 της εν λόγω αποφάσεως, περιλαμβάνονται οι φράσεις «τα δικαστήρια του κράτους μέλους εντός του οποίου ευρίσκεται η επηρεαζόμενη αγορά» και «[τ]α δικαστήρι[α] του τόπου στον οποίο οι συμπεριφορές [μιας επιχείρησης] νόθευσαν τους κανόνες περί υγιούς ανταγωνισμού» οι οποίες αντλούνται από την εκεί μνημονευόμενη απόφαση της 5ης Ιουλίου 2018, *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-27/17, στο εξής: απόφαση *flyLAL-Lithuanian Airlines*, EU:C:2018:533, σκέψη 40).

²⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στην υπόθεση *Melzer* (C-228/11, EU:C:2012:766, σημείο 34) και του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση *Verein für Konsumenteninformation* (C-343/19, EU:C:2020:253, σημείο 74), καθώς και στην υπόθεση *Vereniging van Effectenbezitters* (C-709/19, EU:C:2020:1056, σημείο 18).

²⁶ Πρβλ., επίσης, *Thode, R.*, «Art. 7 [Besondere Gerichtsstände]», *Beck'scher Online-Kommentar ZPO, Brüssel Ia-VO*, C.H. Beck, Μόναχο, 2020, σημείο 6.

²⁷ C-204/08 (EU:C:2009:439, σκέψη 36).

²⁸ C-386/05 (EU:C:2007:262).

²⁹ Βλ. απόφαση *Wikingehof* (σκέψη 25, πρώτη περίοδος, και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

έδαφος του οποίου έχουν την κατοικία τους οι εναγόμενοι. Η γενική αυτή φράση προσδιορίζει τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων ενός κράτους μέλους στο σύνολό τους³⁰. Επομένως, ο προσδιορισμός του κατά τόπον αρμόδιου δικαστηρίου διέπεται από τους εθνικούς κανόνες.

43. Αντιθέτως, με το άρθρο 7 του κανονισμού 1215/2012, εξαιρουμένου του σημείου 6, ο νομοθέτης της Ένωσης επέλεξε τη φράση «ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου»³¹ ή «ενώπιον του δικαστηρίου», καθόσον πρόκειται για επιλογή παρεχόμενη στον ενάγοντα, λαμβάνοντας υπόψη συγκεκριμένο τόπο, κατ' εξαίρεση από τον κανόνα γενικής διεθνούς δικαιοδοσίας³², ανάλογα με το αντικείμενο της αγωγής. Έτσι, ως προς τις ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού ορίζει το κριτήριο «του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός». Ομοίως, δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 1, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού, ο εναγόμενος μπορεί να εναχθεί «ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή».

44. Δεύτερον, πρέπει να επισημανθεί³³ ο εξαιρετικός χαρακτήρας του συστήματος που καθιερώνει ο κανονισμός 1215/2012, το οποίο παρέχει στον ενάγοντα τη δυνατότητα να επικαλεστεί έναν από τους κανόνες ειδικής δικαιοδοσίας που προβλέπει ο κανονισμός αυτός, καθόσον αφορά ορισμένες μόνον περιπτώσεις ή προορίζεται να προστατεύσει τον ασθενέστερο διάδικο.

45. Τρίτον, πρέπει να επισημανθεί ότι η διατύπωση αυτών των κανόνων ειδικής δικαιοδοσίας δικαιολογείται, όπως διευκρινίζεται στην αιτιολογική σκέψη 16 του κανονισμού 1215/2012, από τον σκοπό του νομοθέτη να παράσχει τη δυνατότητα επιλογής δικαστηρίου κράτους μέλους βάσει του τόπου με τον οποίο παρουσιάζει ιδιαίτερα στενό σύνδεσμο η διαφορά και να διευκολυνθεί η ορθή απονομή της δικαιοσύνης³⁴. Οι αρχές αυτές διαπνέουν σταθερά τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την ερμηνεία των κανόνων ειδικής δικαιοδοσίας προκειμένου να αναγνωρίζονται τα κατάλληλα συνδετικά στοιχεία με σκοπό την ενοποίηση των κανόνων σύγκρουσης δικαιοδοσιών³⁵ και τον προσδιορισμό του πλέον αρμόδιου να αποφανθεί δικαστηρίου.

³⁰ Βλ. επίσης, όσον αφορά την αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία, απόφαση της 28ης Απριλίου 2009, Αποστολίδης (C-420/07, EU:C:2009:271, σκέψεις 48 και 50). Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 22 του κανονισμού 44/2001, αντίστοιχο του άρθρου 24 του κανονισμού 1215/2012, το οποίο περιέχει δεσμευτική και εξαντλητική απαρίθμηση των βάσεων αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας των κρατών μελών, απλώς υποδεικνύει το κράτος μέλος του οποίου τα δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία με βάση τη φύση της διαφοράς, χωρίς ωστόσο να κατανέμει τις δωσιδικίες εντός του οικείου κράτους μέλους και ότι εναπόκειται σε κάθε κράτος μέλος να καθορίσει τη δική του δικαστηριακή οργάνωση. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι ο κανόνας του *forum rei sitae* του άρθρου 22, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία των κρατών μελών και όχι την εσωτερική δωσιδικία τους.

³¹ Η υπογράμμιση δική μου.

³² Πρβλ. Gaudemet-Tallon, H., και Ancel, M.-E., *Compétence et exécution des jugements en Europe, Règlements 44/2001 et 1215/2012, Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1998 et 2007)*, 6η έκδ., Librairie générale de droit et de jurisprudence, συλλογή «Droit des affaires», Παρίσι, 2018, σημείο 180, σ. 246 και 247. Βλ. χάριν συγκρίσεως, άλλες διατάξεις του κανονισμού 1215/2012 που αφορούν το δικαστήριο ενός τόπου, ήτοι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο β', και το άρθρο 12, σε υποθέσεις ασφαλίσεων, το άρθρο 18, παράγραφος 1, σε υποθέσεις συμβάσεων καταναλωτών, καθώς και το άρθρο 21, παράγραφος 1, στοιχείο β', σε υποθέσεις ατομικών συμβάσεων εργασίας.

³³ Βλ. αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 2019, Milivojević (C-630/17, EU:C:2019:123, σκέψη 81), και Wikingerhof (σκέψεις 26 και 27).

³⁴ Βλ., ως υπόμνηση της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, αποφάσεις Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 38) και Wikingerhof (σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

³⁵ Βλ. απόφαση της 3ης Μαΐου 2007, Color Drack (C-386/05, EU:C:2007:262, σκέψη 30).

46. Η ανάλυση αυτή ενισχύεται από την έκθεση του P. Jenard σχετικά με τη Σύμβαση των Βρυξελλών³⁶ της οποίας η ανάλυση επιβεβαιώνεται στην έκθεση του P. Schlosser σχετικά με τη Σύμβαση για την προσχώρηση του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας στη Σύμβαση των Βρυξελλών, καθώς και με το Πρωτόκολλο για την ερμηνεία της από το Δικαστήριο³⁷.

47. Υπό τις συνθήκες αυτές και όπως θα μπορούσε ήδη να συναχθεί από την αιτιολογία προγενέστερων αποφάσεων του Δικαστηρίου τόσο σε διαφορές εκ συμβάσεως³⁸ όσο και σε υποθέσεις υποχρεώσεων διατροφής³⁹, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 προσδιορίζει ευθέως το αρμόδιο δικαστήριο⁴⁰, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών που επιδιώκει ο κανονισμός αυτός.

48. Η απάντηση αυτή, καθόσον επιβάλλει σε δικαστήριο κράτους μέλους το οποίο έχει επιληφθεί υποθέσεως βάσει του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 να μην εφαρμόσει τους εσωτερικούς κανόνες περί κατά τόπον αρμοδιότητας, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, ιδίως λόγω της εξέλιξης της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία σε περίπτωση παραβίασης του δικαίου του ανταγωνισμού, να συμπληρωθεί λυσιτελώς με διευκρινίσεις σχετικά με τον τόπο επέλευσης της προβαλλόμενης ζημίας⁴¹ καθώς και σχετικά με τον ακριβή προσδιορισμό του δικαστηρίου που έχει ειδική δικαιοδοσία.

3. Επί του προσδιορισμού του τόπου επέλευσης της προβαλλόμενης ζημίας και του καθορισμού του αρμόδιου δικαστηρίου

49. Στο σκεπτικό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο παρέπεμψε στις αποφάσεις CDC Hydrogen Peroxide⁴² και Tibor-Trans, σχετικά με τον προσδιορισμό του δικαστηρίου που είναι αρμόδιο να αποφαινεται επί αγωγών αποζημίωσης για ζημίες που προκλήθηκαν από συμπράξεις για τις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις από την Επιτροπή⁴³, χωρίς να προβεί σε διάκριση μεταξύ των δύο αποφάσεων, παρά το γεγονός ότι το Δικαστήριο επέλεξε δύο διαφορετικούς τρόπους προσδιορισμού του τόπου επέλευσης της ζημίας στο πλαίσιο των αποφάσεων αυτών και ενώ τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης της κύριας δίκης επέβαλλαν συσχετισμό με τη δεύτερη απόφαση.

50. Επομένως, κατά τη γνώμη μου, παρέχεται στο Δικαστήριο η ευκαιρία να παράσχει όλες τις χρήσιμες διευκρινίσεις για τα εθνικά δικαστήρια σχετικά με την εμβέλεια της αποφάσεως Tibor-Trans, υπό το πρίσμα των αποφάσεων Verein für Konsumenteninformation και Wikingerhof που εξέδωσε το Δικαστήριο μετά την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Το

³⁶ Έκθεση σχετικά με τη Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 1986, C 298, σ. 29), ειδικότερα σ. 22.

³⁷ ΕΕ 1982, L 388, σ. 24, ειδικότερα σ. 98, σημείο 81 bb.

³⁸ Βλ., όσον αφορά το άρθρο 7, σημείο 1, στοιχείο β', δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 1215/2012, απόφαση της 15ης Ιουνίου 2017, Kareda (C-249/16, ΕΥ:C:2017:472, σκέψη 46).

³⁹ Βλ. απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Sanders και Huber (C-400/13 και C-408/13, στο εξής: απόφαση Sanders και Huber, ΕΥ:C:2014:2461, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁴⁰ Πρβλ. διευκρινίσεις που περιλαμβάνονται στην απόφαση CDC Hydrogen Peroxide (σκέψη 55).

⁴¹ Το Δικαστήριο, με τη νομολογία του σχετικά με την έννοια του «τόπου όπου συνέβη το ζημιόγνο γεγονός», έκρινε ότι αφορά τόσο τον τόπο επέλευσης της ζημίας όσο και τον τόπο όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, οπότε ο εναγόμενος μπορεί να εναχθεί, κατ' επιλογήν του ενάγοντος, ενώπιον του δικαστηρίου του ενός ή του άλλου εκ των δύο αυτών τόπων (βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), πράγμα που προϋποθέτει ότι οι τόποι αυτοί δεν συμπίπτουν (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, Bier, 21/76, ΕΥ:C:1976:166, σκέψεις 24 και 25).

⁴² Βλ., για λεπτομερή έκθεση της υπόθεσης αυτής, σημεία 100 και 101 των παρουσών προτάσεων.

⁴³ Βλ. σημείο 22 των παρουσών προτάσεων.

Δικαστήριο θα πρέπει επίσης να διευκρινίσει αν πλείονα κριτήρια δικαιοδοσίας μπορούν να γίνουν δεκτά για την επίτευξη του σκοπού που δικαιολογεί την ύπαρξή της, ο οποίος συνίσταται στην προτίμηση της σχέσης εγγύτητας με τη διαφορά.

α) Η απόφαση Tibor-Trans

51. Μολονότι η απόφαση Tibor-Trans εκδόθηκε σε πλαίσιο σχεδόν πανομοιότυπο με αυτό της διαφοράς της κύριας δίκης, πρέπει να γίνει λεπτομερής ανάλυσή της από πολλές απόψεις.

52. Πρώτον, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Tibor-Trans, το αιτούν δικαστήριο είχε επιληφθεί αγωγής με αίτημα την αποκατάσταση ζημιών, οι οποίες συνίσταντο σε πρόσθετες δαπάνες καταβληθείσες λόγω τεχνητά υψηλών τιμών των φορτηγών, οι οποίες προκλήθηκαν από τις ίδιες αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές.

53. Μολονότι, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Tibor-Trans, η ενάγουσα εταιρία είχε επιλέξει να στρέψει την αγωγή της κατά ενός μόνον από τους μετέχοντες στην επίμαχη σύμπραξη από τον οποίο δεν είχε προμηθευθεί οχήματα⁴⁴, στην παρούσα υπόθεση, η RH ενήγαγε, μεταξύ άλλων εταιριών που ήταν υπεύθυνες για την επίμαχη σύμπραξη, πολλές οι οποίες είναι εγκατεστημένες εκτός Ισπανίας, από τις οποίες δεν είχε αγοράσει απευθείας τα κατασκευασμένα από τις εταιρίες αυτές φορτηγά. Επιπλέον, η RH ενήγαγε την ισπανική θυγατρική των εταιριών αυτών⁴⁵ από την οποία εξαρτάται ο Ισπανός αντιπρόσωπος αυτοκινήτων που προμήθευσε την RH, όπως προκύπτει από τα έγγραφα της δικογραφίας⁴⁶.

54. Δεύτερον, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Tibor-Trans, το αιτούν δικαστήριο είχε αμφιβολίες ως προς την κατ' αναλογίαν εφαρμογή της αποφάσεως CDC Hydrogen Peroxide, με την οποία το Δικαστήριο είχε προσδιορίσει ως αρμόδιο δικαστήριο εκείνο της έδρας της ενάγουσας εταιρίας, λόγω της έλλειψης ευθείας συμβατικής σχέσης μεταξύ των διαδίκων και της υποχρέωσης μη εφαρμογής κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας ευνοούντος τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του ενάγοντος (*forum actoris*)⁴⁷.

55. Το Δικαστήριο έκρινε ότι «το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 έχει την έννοια ότι, στο πλαίσιο αγωγής με αίτημα την αποκατάσταση ζημίας που οφείλεται σε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, η οποία συνίσταται ιδίως σε αθέμιτες συμφωνίες για τον καθορισμό των τιμών και την αύξηση των μεικτών τιμών των φορτηγών, ως τόπος “όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός” μπορεί να χαρακτηριστεί, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο τόπος της αγοράς που θίγεται από την παράβαση αυτή, συγκεκριμένα δε ο τόπος όπου νοθεύθηκαν οι τιμές της αγοράς στην οποία ο ζημιωθείς υποστηρίζει ότι υπέστη τη ζημία αυτή, μολονότι η αγωγή ασκείται κατά μετέχοντος στην επίμαχη σύμπραξη με τον οποίο ο εν λόγω ζημιωθείς δεν είχε συνάψει συμβατικές σχέσεις»⁴⁸.

⁴⁴ Βλ. απόφαση Tibor-Trans (σκέψη 36).

⁴⁵ Υπογραμμίζω ότι οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου δεν αφορούν την επιλογή της κλήσης ενώπιόν του της ισπανικής θυγατρικής. Συναφώς, όπως και η Ισπανική Κυβέρνηση, διευκρινίζω ότι θα επιλυθεί προσεχώς από το Δικαστήριο [υπόθεση Sumal (C-882/19)] το ζήτημα αν, στο πλαίσιο ιδιωτικών αγωγών με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη θύμα αντίθετης προς τον ανταγωνισμό πρακτικής διαπιστωθείσας από την Επιτροπή, εν προκειμένω της αποφάσεως σχετικά με το καρτέλ των φορτηγών, το θύμα αυτό δικαιούται να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας αυτής όχι από τη μητρική εταιρία την οποία αφορά ειδικώς η απόφαση της Επιτροπής, αλλά από τις θυγατρικές που ανήκουν στον ίδιο όμιλο εταιριών, βάσει της θεωρίας της οικονομικής ενότητας στο δίκαιο του ανταγωνισμού [βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Pitruzzella στην υπόθεση Sumal (C-882/19, EU:C:2021:293)].

⁴⁶ Από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία δεν προκύπτει ότι, όπως στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Tibor-Trans (βλ. σκέψη 30), οι Ισπανοί αντιπρόσωποι μετακύλιαν την αύξηση των τιμών στους τελικούς αγοραστές. Η έλλειψη διαδικασίας κινηθείσας από ή κατά των άμεσων αγοραστών συνηγορεί υπέρ της ομοιομορφίας των πρακτικών.

⁴⁷ Βλ. απόφαση Tibor-Trans (σκέψη 19).

⁴⁸ Απόφαση Tibor-Trans (σκέψη 37).

56. Όσον αφορά τον προσδιορισμό της ζημίας, το Δικαστήριο επισήμανε ότι «η προβαλλόμενη στην υπόθεση της κύριας δίκης ζημία οφείλεται κατ' ουσίαν στις επιπλέον δαπάνες που καταβλήθηκαν εξαιτίας του τεχνηέντως υψηλού τιμήματος και, ως εκ τούτου, συνιστά άμεση συνέπεια της παραβάσεως του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και, επομένως, άμεση ζημία δυνάμενη να θεμελιώσει, κατ' αρχήν, τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους εντός του οποίου επήλθε»⁴⁹.

57. Όσον αφορά τον τόπο επέλευσης της άμεσα προκληθείσας ζημίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι, «σε περίπτωση κατά την οποία η αγορά που θίγεται από την αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά ευρίσκεται εντός του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου υποστηρίζεται ότι επήλθε η προβαλλόμενη ζημία, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο τόπος επελεύσεως της ζημίας, όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012, ευρίσκεται σε αυτό το κράτος μέλος»⁵⁰.

58. Προς στήριξη της απόφασής αυτής, το Δικαστήριο μνημόνευσε τη σκέψη 40 της απόφασής flyLAL-Lithuanian Airlines. Κατά συνέπεια, επισημαίνω, αφενός, ότι, σε μια υπόθεση σύμπραξης με αντικείμενο τιμές της ίδιας φύσεως για την οποία επιβλήθηκαν κυρώσεις υπό συνθήκες ίδιες με εκείνες της σύμπραξης που αποτέλεσε τη βάση της αγωγής αποζημίωσης στην απόφαση CDC Hydrogen Peroxide⁵¹, το Δικαστήριο επεξέτεινε τη λύση που είχε δεχθεί σε υπόθεση στην οποία η εθνική αρχή ανταγωνισμού είχε διαπιστώσει κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης και στο πλαίσιο της οποίας είχε προβληθεί συμφωνία αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού⁵². Αφετέρου, η λύση αυτή στηρίζεται στη σύμπτωση δύο στοιχείων, ήτοι του τόπου της επηρεαζόμενης αγοράς και του τόπου στον οποίο υποστηρίζεται ότι επήλθε η προβαλλόμενη ζημία⁵³.

59. Γενικότερα, στην απόφαση Tibor-Trans, οι πολυάριθμες αναφορές στην απόφαση flyLAL-Lithuanian Airlines απηχούν την εξέλιξη της νομολογίας του Δικαστηρίου με σκοπό την εναρμόνιση των συνδετικών στοιχείων με τον τόπο επέλευσης της άμεσης ζημίας, είτε πρόκειται για πρόσθετο κόστος που βαρύνει τις αγορές⁵⁴ είτε για απώλεια πωλήσεων⁵⁵, και χωρίς να γίνεται διάκριση ανάλογα με το αν οι αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορές είχαν διαπιστωθεί με προηγούμενη απόφαση αρχής ή όχι⁵⁶.

60. Αυτή η νομολογιακή τάση υπέρ της αναφοράς στην αγορά που επηρεάζεται από τις αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικές για τις οποίες ζητείται αποκατάσταση ενώπιον δικαστηρίου επιβεβαιώθηκε πολύ προσφάτως με την απόφαση Wikingerhof, με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι αγωγή με αίτημα την παύση ορισμένων ενεργειών που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της συμβατικής σχέσης μεταξύ του ενάγοντος και του εναγομένου και η οποία

⁴⁹ Απόφαση Tibor-Trans (σκέψη 31).

⁵⁰ Απόφαση Tibor-Trans (σκέψη 33).

⁵¹ Βλ. απόφαση CDC Hydrogen Peroxide (σκέψη 10).

⁵² Βλ. απόφαση flyLAL-Lithuanian Airlines (σκέψεις 20 και 34).

⁵³ Βλ., όσον αφορά τις συνέπειες της έλλειψης σύμπτωσης, σημείο 95 των παρουσών προτάσεων.

⁵⁴ Βλ. αποφάσεις CDC Hydrogen Peroxide (σκέψη 52) και Tibor-Trans (σκέψη 26).

⁵⁵ Βλ. απόφαση flyLAL-Lithuanian Airlines (σκέψη 36).

⁵⁶ Επί του δικαίματος κάθε προσώπου που θεωρεί ότι θίγεται από παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη, ανεξαρτήτως προηγούμενης διαπίστωσης μιας τέτοιας παράβασης από αρχή ανταγωνισμού, βλ. σημείο 67 και υποσημείωση 68 των παρουσών προτάσεων. Βλ., επίσης, αιτιολογικές σκέψεις 3, 12 και 13 της οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1).

στηρίζεται σε ισχυρισμό περί καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσης εκ μέρους του εναγομένου, κατά παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού αφορά ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, κατά την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012⁵⁷.

61. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης, «τα δικαστήρια του κράτους μέλους τα οποία έχουν διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012, ήτοι [...] εκείνα του τόπου της αγοράς που επηρεάζεται από την προβαλλόμενη αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά, είναι τα πλέον κατάλληλα να αποφανθούν επί του κύριου ζητήματος της βασιμότητας του σχετικού ισχυρισμού, ιδίως από πλευράς της ικανότητάς τους να συλλέξουν και να αξιολογήσουν τα κρίσιμα συναφώς αποδεικτικά στοιχεία»⁵⁸.

62. Σημειώνω, αφενός, ότι, στην απόφαση Wikingerhof, το Δικαστήριο έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην εν λόγω διευκρίνιση ως προς τον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιόγνο γεγονός καθόσον ερωτήθηκε σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 ανάλογα με τον χαρακτηρισμό των αξιώσεων του ενάγοντος⁵⁹ και όχι σχετικά με τον προσδιορισμό ενός εκ των κριτηρίων διεθνούς δικαιοδοσίας που αντλούνται από το άρθρο αυτό⁶⁰.

63. Αφετέρου, θεωρώ ότι πρέπει να αντληθούν συμπεράσματα από τις παραπομπές, στη σκέψη 37 της αποφάσεως Wikingerhof, στις αποφάσεις Tibor-Trans και Verein für Konsumenteninformation προκειμένου να δικαιολογηθεί, κατ' αναλογία, η απόφαση του Δικαστηρίου ως προς τη διεθνή δικαιοδοσία.

β) Η δικαιολόγηση της επιλογής του τόπου της επηρεαζόμενης αγοράς για τον προσδιορισμό του τόπου επέλευσης της ζημίας

64. Στη σκέψη 34 της αποφάσεως Tibor-Trans, στην οποία παραπέμπει η απόφαση Wikingerhof⁶¹, η οποία πρέπει να ληφθεί υπόψη σε συνδυασμό με τις σκέψεις 33 και 35 της πρώτης αποφάσεως, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επιλογή του τόπου όπου βρίσκεται η επηρεαζόμενη αγορά εντός της οποίας ο ζημιωθείς ισχυρίζεται ότι υπέστη ζημία απορρέει από την ανάγκη να αναζητηθούν τα δικαστήρια που είναι στην καλύτερη θέση να επιληφθούν των αγωγών αποζημίωσης σχετικά με πράξη περιορίζουσα τον ανταγωνισμό, να διασφαλιστεί η προβλεψιμότητα του κανόνα αυτού για τον οικείο επιχειρηματία και να πληρούνται οι απαιτήσεις περί συνέπειας όσον αφορά τον νόμο που εφαρμόζεται σε αυτές τις αγωγές αποζημίωσης⁶².

65. Με τη σκέψη 38 της αποφάσεως Verein für Konsumenteninformation, στην οποία παραπέμπει επίσης η απόφαση Wikingerhof⁶³, το Δικαστήριο δικαιολόγησε την ερμηνεία που το οδήγησε να δεχθεί ως τόπο επέλευσης της ζημίας τον τόπο όπου αγοράστηκε το επίμαχο όχημα

⁵⁷ Βλ. απόφαση Wikingerhof (σκέψεις 36 και 38).

⁵⁸ Απόφαση Wikingerhof (σκέψη 37). Η υπογράμμιση δική μου.

⁵⁹ Βλ. απόφαση Wikingerhof (σκέψεις 33 έως 35).

⁶⁰ Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Η. Saugmandsgaard Øe στην υπόθεση Wikingerhof (C-59/19, EU:C:2020:688, υποσημείωση 20).

⁶¹ Η σκέψη 34 της αποφάσεως Tibor-Trans αναπαράγει εν μέρει τη σκέψη 40 της αποφάσεως flyLAL-Lithuanian Airlines.

⁶² Το σημείο 35 της αποφάσεως Tibor-Trans αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 7 και στο άρθρο 6, παράγραφος 3, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II) (ΕΕ 2007, L 199, σ. 40). Το άρθρο αυτό, το οποίο εφαρμόζεται από τις 11 Ιανουαρίου 2009, προβλέπει ότι το εφαρμοστέο δίκαιο σε περίπτωση αγωγών αποζημίωσης σε σχέση με πράξη περιορίζουσα τον ανταγωνισμό είναι το δίκαιο της χώρας της οποίας η αγορά θίγεται ή είναι πιθανό να θιγεί.

⁶³ Στη σκέψη αυτή παρέπεμπε και στη σκέψη 34 της αποφάσεως Tibor-Trans.

⁶⁴ ως «επίσης σύμφωνη με τους σκοπούς της εγγύτητας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, στους οποίους αναφέρεται η αιτιολογική σκέψη 16 του κανονισμού 1215/2012, στο μέτρο που, για τον καθορισμό του ύψους της προκληθείσας ζημίας, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να κληθεί να εκτιμήσει τις συνθήκες της αγοράς στο κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου αγοράστηκε το εν λόγω όχημα. Τα δικαστήρια, λοιπόν, του τελευταίου αυτού κράτους μέλους μπορούν να έχουν ευχερέστερη πρόσβαση στα αποδεικτικά μέσα που είναι αναγκαία για την πραγματοποίηση των εκτιμήσεων αυτών»⁶⁵.

66. Στις τρεις αυτές αποφάσεις, η εξέλιξη της δικαιολόγησης του συνδεδετικού στοιχείου που έγινε δεκτό από το Δικαστήριο καταδεικνύει, κατά τη γνώμη μου, τη συγκεκριμένη συνεκτίμηση της ιδιαίτερης διάστασης των ένδικων διαφορών στον τομέα του ανταγωνισμού. Πράγματι, σε περίπτωση παράνομης συμπεριφοράς που επηρεάζει μια οικονομική αγορά, η ευκολότερη πρόσβαση στα αποδεικτικά μέσα που είναι απαραίτητα για την αξιολόγηση των συνθηκών αυτής της αγοράς και των συνεπειών της συγκεκριμένης συμπεριφοράς συμβάλλει στην αποτελεσματική οργάνωση της δίκης⁶⁶. Πρόκειται, επομένως, για αποφασιστικό παράγοντα όσον αφορά την επιλογή του δικαστηρίου που είναι το καταλληλότερο να εγγυηθεί την τήρηση των κανόνων υγιούς ανταγωνισμού η οποία επιτυγχάνεται με την επιβολή κυρώσεων για τυχόν παραβίασή του και με την εγγύηση της αποτελεσματικότητας του δικαιώματος προστασίας του ζημιωθέντος.

67. Επομένως, η νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία επαναλήφθηκε βάσει των ρεαλιστικών αυτών εκτιμήσεων περί την απόδειξη, πρέπει να τεθεί εκ νέου σε ένα πλαίσιο, η σημασία του οποίου τονίστηκε πολύ πρόσφατα⁶⁷. Συγκεκριμένα, η νομολογία του Δικαστηρίου συνεχίζει να συμβάλλει στην εφαρμογή της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού και, ιδίως, στην ιδιωτική φάση της εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ⁶⁸, καθόσον προωθεί την εξέλιξη και την παγίωση των αγωγών αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων⁶⁹. Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το Δικαστήριο ανέθεσε στα δικαστήρια αυτά να διαφυλάξουν το συγκεκριμένο δικαίωμα, το οποίο ενισχύει την αποτελεσματική λειτουργία των κανόνων του ανταγωνισμού της Ένωσης⁷⁰. Επιπλέον, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι οι αγωγές αποζημίωσης για παράβαση των κανόνων της Ένωσης περί ανταγωνισμού, οι οποίες ασκούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, αποτελούν

⁶⁴ Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 35).

⁶⁵ Η υπογράμμιση δική μου.

⁶⁶ Βλ. αποφάσεις CDC Hydrogen Peroxide (σκέψη 53) και flyLAL-Lithuanian Airlines (σκέψη 27 και εκεί μνημονεύμενη νομολογία ως προς την ευθύνη εξ αδικοπράξιας).

⁶⁷ Βλ. έκθεση της Επιτροπής για την εφαρμογή της οδηγίας 2014/104 [SWD(2020) 338 final], διαθέσιμη στην ακόλουθη διαδικτυακή διεύθυνση: https://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/report_on_damages_directive_implementation_en.pdf, καθώς και παρουσίασή της από τον Ronzano, A., «Dommages: La Commission européenne publie un rapport transitoire sur l'évaluation de la directive "dommages" et de sa transposition par les États membres (directive 2014/104/EU)», *Concurrences*, Institut de droit de la concurrence, Παρίσι, 2021, n° 1, και δελτίο Τύπου της Επιτροπής: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/ip_20_2413.

⁶⁸ Το Δικαστήριο έκρινε ότι η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και, ειδικότερα, η πρακτική αποτελεσματικότητα της απαγόρευσης που προβλέπει η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού θα διακυβευόταν εάν δεν μπορούσε κάθε υποκείμενο δικαίωμα να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που του προξένησε σύμβαση ή συμπεριφορά δυνάμενη να περιορίσει ή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό (απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, Courage και Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, σκέψη 26), εφόσον υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της ζημίας αυτής και μιας απαγορευμένης βάσει του άρθρου 101 ΣΛΕΕ σύμβασης ή πρακτικής (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2019, Skanska Industrial Solutions κ.λπ., C-724/17, EU:C:2019:204, σκέψεις 25 και 26 και εκεί μνημονεύμενη νομολογία).

⁶⁹ Βλ. έκθεση της Επιτροπής μνημονευθείσα στην υποσημείωση 67 των παρουσών προτάσεων, στην οποία διαπιστώνεται ότι ο αριθμός των ιδιωτικών αγωγών ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων προς αποκατάσταση ζημίας συνεπεία παραβάσεων των κανόνων του ανταγωνισμού αυξήθηκε, μετά την έκδοση της οδηγίας 2014/104, από 50 περίπου υποθέσεις στις αρχές του 2014 σε 239 κατά το έτος 2019. Βλ., επίσης, Wurmnest, W., «Forum Shopping bei Kartellschadensersatzklagen und die Kartellschadensersatzrichtlinie», *Neue Zeitschrift für Kartellrecht*, C.H. Beck, Μόναχο, 2017, n° 2, υπό III, 2, c), και υποσημείωση 64.

⁷⁰ Βλ. αποφάσεις της 30ής Ιανουαρίου 1974, BRT και Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs (127/73, EU:C:1974:6, σκέψεις 15 και 16), και της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, Courage και Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, σκέψη 25).

αναπόσπαστο μέρος του συστήματος εφαρμογής των κανόνων αυτών, που επιδιώκει την πάταξη των αντίθετων προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορών των επιχειρήσεων και την αποτροπή τους από την επίδειξη τέτοιων συμπεριφορών⁷¹.

68. Τέλος, η συμπληρωματική δράση των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών και των εθνικών δικαστηρίων καθιερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης⁷². Επιπλέον, για τους σκοπούς της ρύθμισης των αγωγών αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ένωσης, η οδηγία 2014/104 καθόρισε νέους διαδικαστικούς και ουσιαστικούς κανόνες, οι οποίοι έπρεπε να μεταφερθούν στην εσωτερική έννομη τάξη όλων των κρατών μελών το αργότερο στις 27 Δεκεμβρίου 2016⁷³.

69. Ωστόσο, μολονότι οι κανόνες αυτοί αποσκοπούν στο να παράσχουν στις θιγόμενες επιχειρήσεις τη δυνατότητα να αποζημιωθούν πλήρως, προβλέποντας, μεταξύ άλλων, κανόνες περί αποδείξεως με σκοπό την υπέρβαση των σημαντικών δυσχερειών που παρουσιάζουν οι προϋποθέσεις θεμελίωσης της ευθύνης στις ένδικες διαφορές για την αποκατάσταση των ζημιών στο δίκαιο του ανταγωνισμού, εντούτοις δεν προβλέπουν ειδικές διατάξεις περί δικαιοδοσίας.

70. Κατά συνέπεια, μολονότι, κατ' αρχήν, ο προσδιορισμός, από το Δικαστήριο στην απόφαση *Tibor-Trans*, του τόπου επέλευσης της ζημίας ως του τόπου της αγοράς που επηρεάζεται από την παράβαση, ήτοι του τόπου στον οποίο νοθεύτηκαν οι τιμές της αγοράς, εντός του οποίου ο ζημιωθείς ισχυρίζεται ότι υπέστη ζημία⁷⁴, είναι προσαρμοσμένος στο πλαίσιο που μόλις υπενθύμισα για να προσδιοριστεί ποιο δικαστήριο έχει διεθνή δικαιοδοσία⁷⁵, φρονώ ότι ο προσδιορισμός αυτός του τόπου δεν είναι αρκετά ακριβής για να προσδιοριστεί το κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο του οικείου κράτους μέλους⁷⁶. Κατά τη γνώμη μου δε, υπό το πρίσμα άλλων αποφάσεων του Δικαστηρίου, τούτο συνιστά πηγή ανασφάλειας δικαίου κατά την επιλογή διεθνούς δικαιοδοσίας την οποία διαθέτει ο ενάγων βάσει του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012⁷⁷.

71. Ως εκ τούτου, θεωρώ σκόπιμο η απάντηση του Δικαστηρίου στα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου, η οποία, λόγω των περιστάσεων της υπόθεσης της κύριας δίκης, θα πρέπει να ευθυγραμμιστεί με την απόφαση *Tibor-Trans*, να συμπληρωθεί ως προς το σημείο αυτό προκειμένου να δοθεί στα εθνικά δικαστήρια απάντηση που να υπερβαίνει το αυστηρό πλαίσιο

⁷¹ Βλ. απόφαση της 14ης Μαρτίου 2019, *Skanska Industrial Solutions* κ.λπ. (C-724/17, EU:C:2019:204, σκέψη 45), και, κατ' αναλογία, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, *Whiteland Import Export* (C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 56).

⁷² ΕΕ 2003, L 1, σ. 1. Βλ. αιτιολογική σκέψη 7 και άρθρο 6 του κανονισμού αυτού. Βλ. επίσης, όσον αφορά τον εκσυγχρονισμό των κανόνων και των διαδικασιών εφαρμογής των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, τον οποίο επέφερε ο κανονισμός 1/2003, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Pitruzzella στην υπόθεση *Whiteland Import Export* (C-308/19, EU:C:2020:639, σημείο 50).

⁷³ Βλ. έκθεση της Επιτροπής που παρατίθεται στην υποσημείωση 67 των παρουσών προτάσεων. Με το έγγραφο αυτό, η Επιτροπή επισημαίνει ότι η μεταφορά της οδηγίας 2014/104 στην εσωτερική έννομη τάξη καθυστέρησε σε 21 κράτη μέλη και ότι ο αριθμός των περιπτώσεων εφαρμογής της οδηγίας από τα εθνικά δικαστήρια δεν είναι ακόμη αρκετά σημαντικός. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι μεσολαβούν κατά μέσον όρο δεκατρία έτη μεταξύ της έναρξης μιας αντίθετης προς τον ανταγωνισμό πρακτικής και της δικαστικής αποφάσεως περί επιδικάσεως αποζημίωσης. Βλ., επίσης, σημείο 108 των παρουσών προτάσεων.

⁷⁴ Βλ. σκέψεις 33 και 37 της εν λόγω αποφάσεως.

⁷⁵ Βλ. σημείο 39 των παρουσών προτάσεων.

⁷⁶ Η Επιτροπή συμπεριφέρει τη διαπίστωση αυτή με την απάντησή της στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου. Βλ. γενικότερα, σχετικά με τη δυσκολία εντοπισμού της επίμαχης προσβολής, *Ancel, M.-E.*, «Un an de droit international privé du commerce électronique», *Communication Commerce électronique*, LexisNexis, Παρίσι, 2021, n° 1, σημείο 4.

⁷⁷ Πρβλ. *Heuzé, V., Mayer, P., και Remy, B.*, *Droit international privé*, 12η έκδ., Librairie générale de droit et de jurisprudence, Παρίσι, 2019, σημείο 296, σ. 203 και 204. Βλ. επίσης, όσον αφορά την περιπτώσιολογία της νομολογίας του Δικαστηρίου, *Thode, R.*, ό.π., σημεία 93 και 95α.

της υπόθεσης επί της οποίας στηρίχθηκε η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ο αριθμός των διαδικασιών που μπορεί να κινηθούν λόγω της σημασίας της επίμαχης σύμπραξης.

γ) Ο ακριβής προσδιορισμός του τόπου επέλευσης της προβαλλόμενης ζημίας εντός της επηρεαζόμενης αγοράς με σκοπό τον προσδιορισμό του αρμόδιου δικαστηρίου

72. Στην απόφαση *flyLAL-Lithuanian Airlines*, η οποία αποτελεί τη βάση της αποφάσεως *Tibor-Trans*, το Δικαστήριο έκρινε ότι, «στο πλαίσιο αγωγής με αίτημα την αποκατάσταση ζημίας προκληθείσας από συμπεριφορές αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, ο “τόπος όπου συνέβη το ζημιολόγο γεγονός” αφορά σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, μεταξύ άλλων, τον τόπο επελεύσεως της ζημίας που συνίσταται σε διαφυγόν κέρδος, συγκεκριμένα δε σε απώλεια πωλήσεων, δηλαδή τον τόπο της αγοράς που θίγεται από τις εν λόγω συμπεριφορές και στην οποία υποστηρίζει ο ζημιωθείς ότι υπέστη τις απώλειες αυτές»⁷⁸.

73. Από την ερμηνεία αυτή μπορούσε ευχερώς να συναχθεί ο ακριβής προσδιορισμός του τόπου επέλευσης της προβαλλόμενης ζημίας. Συγκεκριμένα, η διαφορά προέκυψε από την αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά μιας επιχείρησης στην αγορά στην οποία ο ζημιωθείς, μια αεροπορική εταιρία, ανέπτυξε το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της, ήτοι πτήσεις από και προς το Βίλνιους (Λιθουανία), πρωτεύουσα του κράτους μέλους στο οποίο ήταν εγκατεστημένη η εταιρία αυτή. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι επρόκειτο για την «αγορά που θίγεται κυρίως»⁷⁹.

74. Επιπλέον, στη σκέψη 40 της αποφάσεως *flyLAL-Lithuanian Airlines*, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η λύση αυτή στηρίζεται στη σύμπτωση δύο στοιχείων, ήτοι του τόπου της αγοράς που επηρεάζεται από πρακτικές οι οποίες νόθευσαν τον ανταγωνισμό και του τόπου της επέλευσης της ζημίας που προβάλλεται ότι προκλήθηκε από τις πρακτικές αυτές. Υπό την έννοια αυτή, διασφαλίζονται ο περιορισμός της αρμοδιότητας στη ζημία που προκαλείται στο έδαφος ενός μόνον κράτους μέλους, καθώς και η ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ της προσβολής του γενικού συμφέροντος και της προσβολής των συμφερόντων της επιχείρησης ή, γενικότερα, των ιδιωτικών συμφερόντων.

75. Ωστόσο, δεδομένου ότι η αγορά που επηρεαζόταν κυρίως ήταν εκείνη στην οποία ο ζημιωθείς ασκούσε το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων του πώλησης αεροπορικών ταξιδιών και δεδομένου ότι είχε υποστεί διαφυγόν κέρδος⁸⁰, πληρούνταν κατ’ ανάγκην η εν λόγω προϋπόθεση της

⁷⁸ Βλ. απόφαση *flyLAL-Lithuanian Airlines* (σκέψη 43).

⁷⁹ Βλ. απόφαση *flyLAL-Lithuanian Airlines* (σκέψεις 38 και 39).

⁸⁰ Βλ. απόφαση *flyLAL-Lithuanian Airlines* (σκέψη 39).

σύμπτωσης⁸¹. Αυτό είχε ως συνέπεια, στην πράξη, τον προσδιορισμό ως κατά τόπον αρμόδιου δικαστηρίου εκείνου του τόπου όπου ήταν εγκατεστημένη η επιχείρηση που ζημιώθηκε από τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές⁸², λόγω της φύσεως της προβαλλόμενης ζημίας.

76. Στην απόφαση *Tibor-Trans*, υιοθετήθηκε συλλογιστική παρόμοια με εκείνη της αποφάσεως *flyLAL-Lithuanian Airlines*. Η ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ της αγοράς που επηρεάζεται από την παράβαση και εκείνης στην οποία ο ζημιωθείς ισχυρίστηκε ότι υπέστη πρόσθετες δαπάνες διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο λόγω του ότι, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αγορά που επηρεάζεται από τη σύμπραξη ως προς την τιμή των φορτηγών είναι η αγορά του κράτους μέλους εντός του οποίου η ζημιωθείσα επιχείρηση αγόρασε τα οχήματα, μέσω αντιπροσώπου εγκατεστημένου στο ίδιο κράτος, στο οποίο επίσης ασκεί τις μεταφορικές δραστηριότητές της⁸³.

77. Συγκεκριμένα, με την απόφαση *Tibor-Trans*, το Δικαστήριο δέχθηκε ως τόπο επέλευσης της ζημίας τον «τόπο στον οποίο νοθεύτηκαν οι τιμές της αγοράς, εντός του οποίου ο ζημιωθείς ισχυρίζεται ότι υπέστη [...] ζημία»⁸⁴, και όχι τον τόπο όπου καταβλήθηκαν οι επιπλέον δαπάνες⁸⁵ που θα μπορούσε να προκύψει από την απευθείας προσαρμογή της σκέψης 43 της αποφάσεως *flyLAL-Lithuanian Airlines*⁸⁶, χωρίς ωστόσο να διευκρινίσει ότι πρόκειται για τον τόπο επέλευσης της ζημίας⁸⁷.

78. Διαπιστώνεται, αφενός, ότι το κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο στο κατά τα ανωτέρω ορισθέν κράτος μέλος δεν προσδιορίζεται σαφώς, σε αντίθεση με όσα έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση *CDC Hydrogen Peroxide* σε παρόμοια περίπτωση παραβάσεως για την οποία επέβαλε κυρώσεις η Επιτροπή, στην οποία έγινε δεκτός ως συνδεδειγμένο στοιχείο ο τόπος της έδρας του ζημιωθέντος.

79. Αφετέρου, για την υπέρβαση του πραγματικού πλαισίου εντός του οποίου καλείται να αποφανθεί το Δικαστήριο, πρέπει να ληφθεί υπόψη η ποικιλία των περιστάσεων υπό τις οποίες είναι δυνατόν να προκληθούν ζημίες σε περίπτωση σύμπραξης ως προς τις τιμές, η οποία αποτελεί σημαντική διαφορά σε σχέση με τις περιπτώσεις κατά τις οποίες θίγεται η ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, ειδικά στον τομέα της πώλησης οχημάτων και των μεταφορών, ο τόπος της αγοράς που επηρεάζεται από τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό

⁸¹ Βλ., όσον αφορά τη σύμπτωση της ζημίας που υπέστη στην αγορά, διότι προκλήθηκε ζημία στην αγορά, ανάλυση του Farnoux, E., *Les considérations substantielles dans le règlement de la compétence internationale des juridictions: réflexions autour de la matière délictuelle*, τόμος I, διδακτορική διατριβή η οποία υποστηρίχθηκε στις 20 Οκτωβρίου 2017, σημείο 303. Συναφώς, διευκρινίζει, ορθώς κατά τη γνώμη μου, ότι «[ε]ίναι δυνατόν να ανατραπεί η πρόταση: δεδομένου ότι η αγορά αποτελείται από τις σχέσεις των οικονομικών φορέων, η αγορά επηρεάζεται από το γεγονός ότι θίγονται οι σχέσεις αυτές (ορισμένοι φορείς υφίστανται ζημία). Σε τελική ανάλυση, η επίδραση στην αγορά μπορεί να θεωρηθεί ως η ζημία που προκαλείται στους (μη ορισμένους) ζημιωθέντες, δεδομένου ότι ο (ορισμένος) ζημιωθείς που ζητεί αποζημίωση αποτελεί κατ' ανάγκην μέρος των (μη ορισμένων) ζημιωθέντων».

⁸² Πρβλ. επίσης, όσον αφορά το περιεχόμενο της αποφάσεως *Wikingerhof*, από την οποία, μεταξύ άλλων, ο Ronzano, A., συνήγαγε ότι «ένα ξενοδοχείο που χρησιμοποιεί την πλατφόρμα *Booking.com* μπορεί κατ' αρχήν να την εναγάγει ενώπιον δικαστηρίου του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένο το ξενοδοχείο ζητώντας να παύσει τυχόν κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, ακόμη και αν η καταγγελλόμενη συμπεριφορά πραγματοποιείται στο πλαίσιο συμβατικής σχέσης» [*«Compétence: la Cour de justice de l'Union européenne dit pour droit qu'une action en responsabilité fondée sur l'obligation légale de s'abstenir de tout abus de position dominante relève de la matière délictuelle au sens du règlement Bruxelles I bis (Wikingerhof/Booking)»*], *Concurrences*, Institut de droit de la concurrence, Παρίσι, 2021, n° 1].

⁸³ Βλ. απόφαση *Tibor-Trans* (σκέψεις 12, 30 και 33).

⁸⁴ Απόφαση *Tibor-Trans* (σκέψη 37).

⁸⁵ Πρβλ. ίδια παρατήρηση στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση *Verein für Konsumenteninformation* (C-343/19, EU:C:2020:253, σημείο 52). Να συγκριθεί με την απόφαση *Tibor-Trans* (σκέψεις 31 και 33), από την οποία προκύπτει ότι ο τόπος επέλευσης της ζημίας βρίσκεται στο κράτος μέλος εντός του οποίου βρίσκεται η αγορά που επηρεάζεται από την επίμαχη παράβαση, στο έδαφος του οποίου επήλθε η ζημία που απορρέει από τις πρόσθετες δαπάνες που καταβλήθηκαν.

⁸⁶ Βλ. σημείο 72 των παρουσών προτάσεων.

⁸⁷ Να συγκριθεί επίσης με τη σκέψη 55 της αποφάσεως *CDC Hydrogen Peroxide* και τη σκέψη 40 της αποφάσεως *Verein für Konsumenteninformation*.

πρακτικές οι οποίες συνεπάγονται πρόσθετες δαπάνες δεν συμπίπτει κατ' ανάγκη με τον τόπο αγοράς των επίμαχων αγαθών ή τον τόπο άσκησης των δραστηριοτήτων του τελικού αγοραστή, σε αντίθεση με την περίπτωση του άμεσου αγοραστή.

80. Για τους λόγους αυτούς, και λαμβανομένης υπόψη της αρχής κατά την οποία η έννοια του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» πρέπει να ερμηνεύεται στενά⁸⁸, πρέπει να διατυπωθούν τα κριτήρια προσδιορισμού του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου μπορεί να προσφύγει ο ενάγων.

81. Προς τούτο, όπως και οι εταιρίες Volvo, η Ισπανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, καλώ το Δικαστήριο να προβεί σε συσχετισμό με την απόφαση Verein für Konsumenteninformation, με το σκεπτικό ότι η απόφαση αυτή εκδόθηκε στο πλαίσιο υπόθεσης η οποία έχει πολλά κοινά σημεία με την υπόθεση της κύριας δίκης, καθώς και με την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Tibor-Trans, και ότι αποτελεί προέκταση της αποφάσεως αυτής⁸⁹. Συγκεκριμένα, η επίμαχη αγωγή είχε ως αντικείμενο την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από την αγορά από τρίτον οχημάτων έναντι τιμήματος υψηλότερου από την πραγματική αξία τους⁹⁰ λόγω παράνομης συμπεριφοράς των κατασκευαστών τους⁹¹.

82. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η ζημία την οποία υφίσταται ο τελικός αγοραστής, η οποία δεν είναι ούτε έμμεση ούτε αμιγώς περιουσιακή, επέρχεται με την αγορά του οχήματος από τρίτον⁹². Το κριτήριο αυτό αποτελεί το μόνον κρίσιμο συνδετικό στοιχείο, λόγω της ύπαρξης συνδέσμου με ένα υλικό αγαθό που δικαιολογεί τη μη αναζήτηση άλλων ειδικών περιστάσεων, όπως στις υποθέσεις στις οποίες οι χρηματοοικονομικές επενδύσεις είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση των περιουσιακών στοιχείων των οικείων προσώπων⁹³.

83. Επομένως, πρώτον, είναι πλέον σαφές ότι, σε περίπτωση περιουσιακής ζημίας που προκύπτει από τη μείωση της αξίας ενός αγαθού⁹⁴, η οποία συνεπώς δεν αποτελεί αμιγώς περιουσιακή ζημία, ο τόπος επέλευσης της ζημίας είναι εκείνος της αγοράς του αγαθού αυτού⁹⁵.

84. Επιπλέον, το γεγονός συνεπεία του οποίου επήλθε η περιουσιακή ζημία είναι το ότι, με την αποκάλυψη της παράνομης συμπεριφοράς του κατασκευαστή του, έναντι της πληρωμής που πραγματοποιήθηκε για την αγορά του επίμαχου αγαθού, αποκτήθηκε αγαθό με μικρότερη αξία⁹⁶.

⁸⁸ Βλ. αποφάσεις flyLAL-Lithuanian Airlines (σκέψη 26) και Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 26).

⁸⁹ Βλ. σκέψεις 38 και 39 της αποφάσεως Verein für Konsumenteninformation, των οποίων οι παραπομπές στις σκέψεις 34 και 35 της αποφάσεως Tibor-Trans συμβάλλουν στην αποσαφήνιση του σκεπτικού αυτού.

⁹⁰ Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 30).

⁹¹ Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψεις 29, 34 και 37).

⁹² Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψεις 35, 37 έως 39).

⁹³ Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 33).

⁹⁴ Η φράση αυτή, νοούμενη υπό την ευρεία έννοιά της, καλύπτει τις περιπτώσεις τεχνητά υψηλών τιμών.

⁹⁵ Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 35). Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν ελήφθησαν υπόψη τα κριτήρια που μνημονεύονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψεις 10 και 12), όπως ο τόπος σύναψης της σύμβασης ή παράδοσης του οχήματος. Για ανάλυση των κριτηρίων αυτών, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, EU:C:2020:253, υποσημείωση 31 σχετικά με τον τόπο ανάληψης της υποχρέωσης, καθώς και, όσον αφορά τον τόπο παράδοσης, σημεία 78 και 79). Επί του τελευταίου σημείου, βλ., επίσης, απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1998, Réunion européenne κ.λπ. (C-51/97, EU:C:1998:509, σκέψεις 33 και 34). Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη τον τόπο της τελικής παράδοσης. Όσον αφορά τον τόπο εκτέλεσης της σύμβασης, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στην υπόθεση CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2014:2443, σημείο 50).

⁹⁶ Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 34).

85. Δεύτερον, οι περιστάσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης δικαιολογούν την εξέταση της σημασίας του όρου «απόκτηση», δεδομένου ότι η RH είχε συνάψει συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης στο πλαίσιο των οποίων απέκτησε την κυριότητα των φορτηγών.

86. Το γεγονός ότι η αγωγή αποζημίωσης στηρίζεται στο δίκαιο του ανταγωνισμού δικαιολογεί, κατά την άποψή μου, μια οικονομική προσέγγιση⁹⁷ της έννοιας της «απόκτησης», καθόσον συνεπάγεται τη λογιστική καταχώριση στο ενεργητικό του ισολογισμού του αγαθού που αποτελεί το αντικείμενο σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.

87. Υπό την έννοια αυτή, συμμερίζομαι τη γνώμη του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona ότι «[τ]ο ορθό σημείο αφετηρίας βρίσκεται [...] στην πράξη δυνάμει της οποίας το αγαθό πέρασε στην περιουσία του θιγομένου και προκάλεσε την απώλεια. Ο τόπος επελεύσεως της ζημίας είναι εκείνος όπου ολοκληρώθηκε η οικεία συναλλαγή»⁹⁸.

88. Επομένως, ως τόπος της συναλλαγής μπορεί να νοηθεί ευρέως ο τόπος στον οποίο συνήφθη η συμφωνία επί του αγαθού και επί του τιμήματος⁹⁹ και όχι ο τόπος της καταβολής του τιμήματος¹⁰⁰ ή της διάθεσης του αγαθού, γεγονότα τα οποία μπορούν να επέλθουν σε άλλους τόπους σε στάδιο μεταγενέστερο της συμφωνίας αυτής¹⁰¹.

89. Φρονώ ότι η απαίτηση προβλεψιμότητας¹⁰² έναντι του εναγομένου πληρούται εφόσον, από τη δική του άποψη, λαμβάνεται υπόψη ο τόπος εμπορίας του αγαθού, εν προκειμένω δε από έναν αντιπρόσωπο οχημάτων ή από οποιονδήποτε άλλον μεσάζοντα επιφορτισμένο με την πώλησή τους, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε μεταβίβαση κυριότητας υπό νομική έννοια.

90. Το ίδιο ισχύει και για την απαίτηση περί ορθής απονομής της δικαιοσύνης λόγω της μείζονος σημασίας που μπορεί να έχει το γεγονός ότι το δικαστήριο είναι αρμόδιο να εξετάσει και τα ενδεχόμενα αιτήματα του μεσάζοντα που είναι επιφορτισμένος με τη συναλλαγή επί της ίδιας βάσεως ή το ζήτημα της ενδεχόμενης μετακύλισης του πρόσθετου κόστους από αυτόν στον επόμενο αγοραστή, πράγμα που συνιστά επαναλαμβανόμενο μέσο άμυνας¹⁰³.

⁹⁷ Πρβλ., όσον αφορά την ειδική δικαιοδοσία για τις διαφορές εκ σύμβασεως και τον καθορισμό του τόπου της κύριας παράδοσης βάσει οικονομικών κριτηρίων, απόφαση της 3ης Μαΐου 2007, *Color Drack* (C-386/05, EU:C:2007:262, σκέψεις 40 και 45). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση *Verein für Konsumenteninformation* (C-343/19, EU:C:2020:253, σημείο 36), κατά τον οποίο «η αγορά ενός αντικειμένου εισφέρει στην περιουσία στην οποία ενσωματώνεται αντίστοιχη, τουλάχιστον, αξία με εκείνη που εξέρχεται από αυτήν (και που, σε περίπτωση πώλησεως, αντιπροσωπεύεται από το τίμημα που καταβάλλεται για το αντικείμενο)».

⁹⁸ Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση *Verein für Konsumenteninformation* (C-343/19, EU:C:2020:253, σημείο 74). Βλ., όσον αφορά τον όρο «συναλλαγή», άρθρο 101, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΣΛΕΕ.

⁹⁹ Οι φράσεις «τόπος γένεσης της συμβατικής ενοχής» ή «τόπος όπου καθορίστηκε η τιμή πώλησης», η οποία προκύπτει από την απόφαση της 16ης Ιουνίου 2016, *Universal Music International Holding* (C-12/15, EU:C:2016:449, σκέψεις 30 και 31 αντιστοίχως), θα μπορούσαν επίσης να χρησιμοποιηθούν.

¹⁰⁰ Πρβλ. απόφαση της 16ης Ιουνίου 2016, *Universal Music International Holding* (C-12/15, EU:C:2016:449, σκέψεις 32 και 39). Βλ., επίσης, απόφαση της 9ης Ιουλίου 2009, *Rehder* (C-204/08, EU:C:2009:439, σκέψη 39).

¹⁰¹ Προς συσχέτιση με την απόφαση της 16ης Ιουνίου 2016, *Universal Music International Holding* (C-12/15, EU:C:2016:449, σκέψη 38).

¹⁰² Όσον αφορά την τήρηση της απαίτησης αυτής, η οποία πρέπει να σχετικοποιηθεί, και τη συνεκτίμηση της διαπίστωσης της παράνομης συμπεριφοράς, βλ. Racine, J.-B., «Le forum actoris en droit international privé», *Droit international privé, années 2016-2018*, εκδ. Pedone, συλλογή «Travaux du Comité français de droit international privé», Παρίσι, 2019, σημεία 79, σ. 68, και 57, σ. 57, αντιστοίχως.

¹⁰³ Βλ. Amaro, R., και Laborde, J.-F., *La réparation des préjudices causés par les pratiques anticoncurrentielles, recueil de décisions commentées*, 2η έκδ., Institut de droit de la concurrence, Παρίσι, 2020, σημείο 245, σ. 147. Επί της σημασίας του ζητήματος αυτού, όπως μαρτυρούν οι εργασίες της Επιτροπής, βλ. υποσημείωση 67 των παρούσων προτάσεων.

91. Φρονώ ότι οι σκοποί του κανονισμού 1215/2012, όπως διευκρινίστηκαν από το Δικαστήριο με τις πλέον πρόσφατες αποφάσεις όσον αφορά τις απαιτήσεις περί αποδείξεως στις επίμαχες διαφορές οι οποίες πρέπει να πληρούνται υπό τις καλύτερες δυνατές συνθήκες¹⁰⁴, επιτυγχάνονται επίσης με τον προσδιορισμό του τόπου επέλευσης της ζημίας στον τόπο της συναλλαγής, χωρίς άλλες ειδικές περιστάσεις σε περίπτωση μη μεταβίβασης κυριότητας.

92. Πράγματι, σε αντίθεση με τις διαφορές στις οποίες η προβαλλόμενη αμιγώς περιουσιακή ζημία δικαιολογεί το γεγονός ότι επιμέρους συγκεκριμένα στοιχεία αντισταθμίζουν την έλλειψη συνδέσμου με ένα υλικό αγαθό, η σύνδεση με τον τόπο της συναλλαγής αρκεί, κατ' αρχήν, για να προσδιοριστεί το δικαστήριο που είναι αντικειμενικά σε καλύτερη θέση να αναλύσει τα στοιχεία που θεμελιώνουν την ευθύνη του εναγομένου¹⁰⁵.

93. Κατά συνέπεια, ο προσδιορισμός του αρμόδιου δικαστηρίου ως του δικαστηρίου του τόπου απόκτησης των φορτηγών των οποίων οι τιμές ήταν τεχνητά υψηλές ανταποκρίνεται στις αποδεικτικές ανάγκες της διαφοράς, εφόσον ο ζημιωθείς ισχυρίζεται ότι υπέστη ζημία συνδεδεμένη με το πρόσθετο κόστος των φορτηγών σε τόπο εντός της επηρεαζόμενης αγοράς, ο οποίος είναι αυτός της δραστηριότητάς του, για τους ίδιους λόγους με εκείνους που έγιναν δεκτοί στην απόφαση Verein für Konsumenteninformation¹⁰⁶. Τούτο ισχύει, εν προκειμένω, στην περίπτωση της RH.

94. Ως εκ τούτου, μετά το πέρας του πρώτου αυτού μέρους της ανάλυσής μου σχετικά με τον προσδιορισμό του αρμόδιου δικαστηρίου εντός της αγοράς που επηρεάζεται από τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι το δικαστήριο που είναι αρμόδιο να εκδικάσει αγωγή με αίτημα την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν λόγω του πρόσθετου κόστους που κατέβαλε ο ζημιωθείς από σύμπραξη επί των τιμών είναι, κατ' αρχήν, το δικαστήριο του τόπου απόκτησης των επίμαχων αγαθών.

95. Εντούτοις, όπως περιέγραψα ήδη¹⁰⁷, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να υπάρχει επιφύλαξη όσον αφορά την περίπτωση κατά την οποία ο τόπος επέλευσης της προβαλλόμενης ζημίας δεν συμπίπτει με τον τόπο άσκησης της δραστηριότητας του ζημιωθέντος από τις πρακτικές που νόθευσαν τις τιμές¹⁰⁸, για παράδειγμα, σε περίπτωση αγοράς οχημάτων σε περισσότερα κράτη μέλη ή από πολλά σημεία προμήθειας εντός του ίδιου κράτους μέλους ή ακόμη σε περίπτωση απόκτησης από πωλητή εγκατεστημένο εκτός της επηρεαζόμενης αγοράς¹⁰⁹.

96. Μολονότι, όσον αφορά τον τόπο καθεμίας από τις συναλλαγές εντός της επηρεαζόμενης αγοράς ή εντός των επηρεαζόμενων αγορών, οι όροι για την ανάλυσή τους είναι όμοιοι, τούτο δεν ισχύει για την εκτίμηση της ζημίας που υπέστη ο ενάγων, άμεσος ζημιωθείς¹¹⁰. Υποθετικά, η ανάλυση θα μπορούσε να είναι πιο δύσκολη εάν το αρμόδιο δικαστήριο δεν ήταν αυτό στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του οποίου ασκείται η οικονομική δραστηριότητα του ζημιωθέντος.

¹⁰⁴ Βλ. σημείο 66 των παρουσών προτάσεων. Βλ., επίσης, απόφαση της 16ης Ιουνίου 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁰⁵ Βλ. απόφαση Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁰⁶ Βλ. σκέψη 38 της εν λόγω αποφάσεως.

¹⁰⁷ Βλ. σημείο 79 των παρουσών προτάσεων.

¹⁰⁸ Όπως υποστηρίζει και η Ισπανική Κυβέρνηση με την απάντησή της στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου.

¹⁰⁹ Βλ. γενικότερα, σχετικά με την ιδιαιτερότητα των αγωγών αποζημίωσης σε περίπτωση παραβάσεων των κανόνων του ευρωπαϊκού ανταγωνισμού που αφορούν διάφορα κράτη μέλη, Gaudemet-Tallon, H., και Ancel, M.-E., ό.π., σημείο 235, σ. 357. Όσον αφορά την πολλαπλότητα των τόπων αγοράς που μπορεί να συνδέεται με την απορρόφηση εταιριών, βλ., ενδεικτικά, πραγματικά περιστατικά που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 14 της αποφάσεως Tibor-Trans.

¹¹⁰ Όσον αφορά τη ζημία του εμμέσως ζημιωθέντος, η οποία επήλθε σε τόπο διαφορετικό από τη ζημία που προκλήθηκε στον άμεσο ζημιωθέντα ο οποίος αρχικώς υπέστη ζημία, η οποία δεν μπορεί να θεμελιώσει δικαιοδοσία, βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Tibor-Trans (σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία) και Verein für Konsumenteninformation (σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

Όπως έχει υπογραμμίσει δε το Δικαστήριο, σε περίπτωση παράνομης σύμπραξης που έχει διαπιστωθεί με δεσμευτική ισχύ, η εκτίμηση αυτή αποτελεί το ουσιώδες στοιχείο της αρμοδιότητας του δικαστή που επιλαμβάνεται αγωγής αποκατάστασης της ζημίας που απορρέει από αυτήν¹¹¹.

97. Υπό τις συνθήκες αυτές, είμαι της γνώμης ότι το ζήτημα αν είναι ακόμη σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί ο σύνδεσμος του τόπου της έδρας της ζημιωθείσας επιχείρησης, τον οποίο δέχθηκε το Δικαστήριο υπό ειδικές περιστάσεις¹¹², αξίζει να εξεταστεί σε βάθος.

δ) *Ο προσδιορισμός του τόπου επέλευσης της ζημίας στον τόπο της έδρας του ζημιωθέντος*

98. Κατά τη γνώμη μου, ορισμένες περιστάσεις δικαιολογούν, υπό το πρίσμα του σκοπού της εγγύτητας, τον οποίο θέτει ο κανονισμός 1215/2012¹¹³, ότι το συνδετικό στοιχείο με τον τόπο της έδρας του ζημιωθέντος από αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές μπορεί να εξακολουθεί να είναι κρίσιμο για τη διασφάλιση του αποτελεσματικού χειρισμού των εν λόγω αγωγών αποζημίωσης ως εκ της φύσεώς τους¹¹⁴ και λόγω του αντικειμένου τους σε περίπτωση ιδιαιτέρως διασκορπισμένων από γεωγραφική άποψη βλαπτικών πράξεων¹¹⁵.

99. Πράγματι, δεν βλέπω στην πράξη πώς θα ήταν σύμφωνη με τον σκοπό της εγγύτητας, ο οποίος πλέον εμφανίζεται πολύ συγκεκριμένα στη νομολογία του Δικαστηρίου¹¹⁶, η επιλογή ενός συνδετικού στοιχείου που θα περιόριζε μια επιχείρηση η οποία αγόρασε φορτηγά σε διαφορετικά κράτη μέλη να προσφύγει ενώπιον του δικαστηρίου στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του οποίου βρίσκεται ο εκάστοτε τόπος απόκτησης στον οποίο, επιπλέον, η θιγόμενη επιχείρηση δεν ασκεί δραστηριότητα¹¹⁷. Επιπλέον, οι κανόνες περί συνάφειας, που προβλέπονται στο άρθρο 30 του κανονισμού 1215/2012, δεν προσφέρουν ικανοποιητικές λύσεις λόγω της προϋπόθεσης που ορίζεται στην παράγραφο 2, δεδομένου ότι το δικαστήριο μπορεί να επιληφθεί μόνο για ζημία που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του¹¹⁸.

¹¹¹ Βλ. απόφαση CDC Hydrogen Peroxide (σκέψεις 53 και 54).

¹¹² Βλ. σημεία 100 και 101 των παρουσών προτάσεων.

¹¹³ Κατά τη γνώμη μου, η τήρηση της απαίτησης περί προβλεψιμότητας δεν εμφανίζει δυσκολίες, δεδομένου ότι, από την άποψη των εναγομένων, μελών της σύμπραξης, οι επηρεαζόμενες από τη σύμπραξη αγορές είναι γνωστές καθώς και οι τόποι δραστηριότητας των άμεσων και έμμεσων αγοραστών, λαμβανομένων υπόψη των επίμαχων προϊόντων. Επιπλέον, συμμερίζομαι την άποψη που εξέφρασαν ο Racine, J.-B., ό.π.π., σημείο 79, σ. 68, κατά την οποία η απαίτηση αυτή δεν πρέπει να ευνοεί τον δράστη παράνομων πράξεων. Τέλος, στην υπόθεση Verein für Konsumenteninformation, το Δικαστήριο προέκρινε τον σκοπό της εγγύτητας [βλ., προς σύγκριση, σημεία 78 και 79 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην εν λόγω υπόθεση (C-343/19, EU:C:2020:253)].

¹¹⁴ Βλ. σημείο 108 και υποσημείωση 118 των παρουσών προτάσεων. Βλ., επίσης, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export (C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 51, και, κατ' αναλογία, σκέψεις 52, 53 και 65).

¹¹⁵ Πρβλ. στοιχεία συζήτησης που υπέβαλε στο Δικαστήριο ο γενικός εισαγγελέας N. Jääskinen στην υπόθεση CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2014:2443, σημεία 47 και 50).

¹¹⁶ Βλ. σημεία 66 και 67 των παρουσών προτάσεων. Κατά τη γνώμη μου, το επίπεδο της εγγύτητας ποικίλλει κατ' ανάγκην. Πρβλ. Farnoux, E., ό.π.π., σημεία 163 και 164.

¹¹⁷ Βλ., όσον αφορά το γεγονός ότι οι προς εκτίμηση ζημίες του ζημιωθέντος συνδέονται με τη δραστηριότητα του ζημιωθέντος και την αγορά στην οποία δραστηριοποιείται, Amaro, R., και Laborde, J.-F., ό.π.π., σημείο 289, σ. 167, και παράδειγμα σημείο 460, σ. 248 και 249. Βλ., επίσης, ζητήματα σχετικά με τον καθορισμό του όγκου των αγορών (σημεία 442, σ. 239) και τη μετακύλιση του πρόσθετου κόστους (σημεία 457, σ. 246).

¹¹⁸ Βλ. Gaudemet-Tallon, H., και AnceI, M.-E., ό.π.π., σημεία 236 και 237, σ. 358 έως 360. Πρβλ. απόφαση της 7ης Μαρτίου 1995, Shevill κ.λπ. (C-68/93, EU:C:1995:61, σκέψη 33). Βλ., ωστόσο, απόφαση CDC Hydrogen Peroxide (σκέψη 54). Το Δικαστήριο έκρινε ότι το δικαστήριο του τόπου της έδρας της επιχείρησης έχει δικαιοδοσία «για τη συνολική ζημία που υπέστη [...] λόγω επιπλέον δαπανών», είτε κατά ενός οποιουδήποτε αυτοργού της σύμπραξης αυτής είτε κατά πλειόνων εξ αυτών. Επί της απλοποίησης στην οποία προέβη το Δικαστήριο, την οποία επικροτεί ο Amaro, R., βλ. «Actions privées en matière de pratiques anticoncurrentielles – Aspects internationaux: juridiction compétente, loi applicable (droit international privé européen)», *JurisClasseur Concurrence – Consommation*, LexisNexis, Παρίσι, 2015, τεύχος 318 της 14ης Σεπτεμβρίου 2015, σημείο 26. Βλ. επίσης, όσον αφορά την πολυμορφία των επιζήμιων συνεπειών, Amaro, R., και Laborde, J.-F., ό.π.π., σημείο 90, σ. 59 και 60.

100. Υπό τις συνθήκες αυτές, αξίζει να δοθεί εκ νέου προσοχή στην απόφαση του Δικαστηρίου επί της υπόθεσης CDC Hydrogen Peroxide. Η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση εκείνη είχε ως αντικείμενο αγωγές με αίτημα την αποκατάσταση του συνόλου των ζημιών που προκλήθηκαν από σύμπραξη επί της τιμής του υπεροξειδίου του υδρογόνου εντός πλειόνων κρατών μελών και σε διαφορετικό τόπο και χρόνο¹¹⁹, την οποία διαπίστωσε η Επιτροπή¹²⁰, σε επιχειρήσεις δραστηριοποιούμενες στον τομέα της επεξεργασίας χαρτοπολλτού και χάρτου και οι οποίες είχαν προμηθευτεί από το 1994 έως το 2006 σημαντικές ποσότητες υπεροξειδίου του υδρογόνου σε διάφορα κράτη μέλη της Ένωσης ή του ΕΟΧ. Επιπλέον, για ορισμένες από αυτές τις επιχειρήσεις, το υπεροξείδιο του υδρογόνου παραδόθηκε σε εργοστάσια ευρισκόμενα σε πλείονα κράτη μέλη¹²¹.

101. Υπό τις περιστάσεις αυτές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την πολλαπλότητα των τόπων αγοράς σε διάφορες αγορές που επηρεάζονται από την επίμαχη σύμπραξη, το Δικαστήριο έκρινε ότι το δικαστήριο του τόπου όπου η ενάγουσα επιχείρηση έχει την έδρα της έχει δικαιοδοσία να επιληφθεί, για τη συνολική ζημία που υπέστη η επιχείρηση αυτή λόγω πρόσθετων δαπανών τις οποίες κατέβαλε για να προμηθευθεί προϊόντα που αποτέλεσαν το αντικείμενο της οικείας σύμπραξης, αγωγής ασκηθείσας είτε κατά ενός οποιουδήποτε αυτουργού της σύμπραξης αυτής είτε κατά πλειόνων εξ αυτών¹²². Στη σκέψη 52 της αποφάσεως αυτής, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο τόπος στον οποίο εμφανίζεται με συγκεκριμένο τρόπο η ζημία, εφόσον πρόκειται για ζημία που συνίσταται σε πρόσθετες δαπάνες, βρίσκεται, «κατ' αρχήν», στην έδρα του ζημιωθέντος.

102. Κατά συνέπεια, πρώτον, η ερμηνεία που έγινε δεκτή με την απόφαση CDC Hydrogen Peroxide είναι δυνατόν, κατά τη γνώμη μου, να συνάδει με εκείνη των αποφάσεων που εκδόθηκαν μεταγενέστερα σε περίπτωση που ο τόπος της επηρεαζόμενης από τη στρέβλωση του ανταγωνισμού αγοράς συμπίπτει με τον τόπο επέλευσης της ζημίας που προκλήθηκε από πρόσθετο κόστος ή απώλεια πωλήσεων, ήτοι τόσο της αποφάσεως flyLAL-Lithuanian Airlines όσο και της αποφάσεως Tibor-Trans, δεδομένου ότι, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση εκείνη, τα οχήματα είχαν αποκτηθεί σε ένα μόνον κράτος μέλος, εκείνο στο έδαφος του οποίου ασκούσε τη δραστηριότητά του ο ζημιωθείς¹²³. Με άλλα λόγια, αν η επιταγή της εγγύτητας δικαιολογεί να προτιμηθεί το *forum actoris*, δεν αντιλαμβάνομαι ποια θα ήταν η δυσκολία¹²⁴.

103. Δεύτερον, όσον αφορά τον τόπο της έδρας ή της κύριας εγκατάστασης, όπως ορίζεται στο άρθρο 63, παράγραφος 1, του κανονισμού 1215/2012, ο τόπος αυτός πρέπει να έχει στενό σύνδεσμο με τον τόπο επέλευσης της ζημίας¹²⁵. Ειδικότερα, η δραστηριότητα που ασκείται στον τόπο αυτό, όσον αφορά τη διαφορά, πρέπει να αποτελεί τη βάση της συναλλαγής στην οποία στηρίζεται το αίτημα αποκατάστασης της ζημίας. Είμαι επίσης της γνώμης ότι είναι καθοριστικός ο τόπος στον οποίο επηρεάζεται η δραστηριότητα της επιχείρησης ή ο τόπος από τον οποίο οργανώνεται η δραστηριότητα.

¹¹⁹ Βλ. απόφαση CDC Hydrogen Peroxide (σκέψη 56).

¹²⁰ Απόφαση 2006/903/ΕΚ της Επιτροπής, της 3ης Μαΐου 2006, σχετικά με διαδικασία δυνάμει του άρθρου 81 [ΕΚ] και του άρθρου 53 της συμφωνίας για τον ΕΟΧ κατά των Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals Holding AB, EKA Chemicals AB, Degussa AG, Edison SpA, FMC Corporation, FMC Foret SA, Kemira OYJ, L'Air Liquide SA, Chemoxal SA, Snia SpA, Caffaro Srl, Solvay SA/NV, Solvay Solexis SpA, Total SA, Elf Aquitaine SA και Arkema SA (Υπόθεση COMP/F/C.38.620 – Υπεροξείδιο του υδρογόνου και υπερβορικό άλας) (ΕΕ 2006, L 353, σ. 54). Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι, όσον αφορά το υπεροξείδιο του υδρογόνου και το υπερβορικό άλας, οι εναγόμενες της κύριας δίκης και άλλες επιχειρήσεις μετείχαν σε ενιαία και διαρκή παράβαση και παρέβησαν έτσι την απαγόρευση των συμπράξεων που προβλέπεται στο άρθρο 81 ΕΚ [νυν 101 ΣΛΕΕ] και στο άρθρο 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ.

¹²¹ Βλ. απόφαση CDC Hydrogen Peroxide (σκέψη 11).

¹²² Βλ. απόφαση CDC Hydrogen Peroxide (σκέψεις 53 και 54).

¹²³ Βλ. σημείο 76 των παρουσών προτάσεων.

¹²⁴ Πρβλ. Racine, J.-B., όπ.π., σημεία 62 έως 64, σ. 59 και 60. Βλ., επίσης, Heuzé, V., Mayer, P., και Remy, B., όπ.π., σημείο 297, σ. 204 και 205.

¹²⁵ Προς συσχέτιση με την απόφαση της 9ης Ιουλίου 2009, Rehder (C-204/08, EU:C:2009:439, σκέψη 39).

104. Τρίτον, η έκταση των τόπων επέλευσης των ζημιών, η οποία χαρακτηρίζει τις αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού δραστηριότητες εντός της εσωτερικής αγοράς¹²⁶, καθώς και η εξέλιξη των συναλλαγών που πραγματοποιούνται μέσω του Διαδικτύου¹²⁷ συνηγορούν υπέρ της επιλογής του προσδιορισμού ως τόπου επέλευσης της ζημίας του τόπου της εταιρικής έδρας. Συναφώς, εκτιμώ ότι είναι εύλογο να επιδιώκεται κάποια συνοχή με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία λαμβάνει υπόψη την έκταση των προσβολών των δικαιωμάτων που γίνονται στο πλαίσιο του διαδικτύου¹²⁸. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η δυνατότητα ενός προσώπου που εκτιμά ότι έχει ζημιωθεί να ασκήσει αγωγή ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται το κέντρο των συμφερόντων του για το σύνολο της ζημίας που ισχυρίζεται ότι έχει υποστεί δικαιολογείται για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης και όχι για να προστατευθεί ειδικώς ο ενάγων¹²⁹.

105. Τέταρτον, σε θέματα πρακτικών ανταγωνισμού, ο κίνδυνος ευδοκίμησης καταχρηστικών διαδικασιών, οι οποίες υποτίθεται ότι κινούνται ευχερέστερα στον τόπο της έδρας (ή της κατοικίας) του ζημιωθέντος, ο οποίος δικαιολογεί εν μέρει την επιλογή να προτιμηθεί ο τόπος κατοικίας του εναγόμενου¹³⁰, δεν είναι, κατά την γνώμη μου, ανυπέρβλητος. Συγκεκριμένα, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η αγωγή αποζημίωσης στηρίζεται στην προηγούμενη διαπίστωση παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού¹³¹.

106. Εξάλλου, φρονώ ότι οι προτάσεις της θεωρίας υπέρ της δυνατότητας προσφυγής ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της έδρας του ενάγοντος πρέπει να ληφθούν υπόψη εφόσον στηρίζονται στη διαπίστωση της πολλαπλότητας των επηρεαζόμενων αγορών¹³² ή στον κίνδυνο προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους επηρεαζόμενου από διεθνές καρτέλ στο οποίο

¹²⁶ Βλ., όσον αφορά τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης, ειδική έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου, αριθ. 24/2020, με τίτλο «Ο έλεγχος των συγκεντρώσεων στην ΕΕ και οι αντιμονοπωλιακές διαδικασίες, όπως εφαρμόζονται από την Επιτροπή: ανάγκη για ενίσχυση της εποπτείας της αγοράς», διαθέσιμη στην ακόλουθη διαδικτυακή διεύθυνση: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR20_24/SR_Competition_policy_EL.pdf και δελτίο τύπου: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/INSR20_24/INSR_Competition_policy_EL.pdf.

¹²⁷ Η περίπτωση αυτή μνημονεύεται στην απάντηση της Επιτροπής στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου.

¹²⁸ Βλ. αποφάσεις της 25ης Οκτωβρίου 2011, eDate Advertising κ.λπ. (C-509/09 και C-161/10, EU:C:2011:685, σκέψεις 47 έως 50), και της 17ης Οκτωβρίου 2017, Bolagsupplysningen και Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, σκέψη 32). Το Δικαστήριο έκρινε ότι, σε περίπτωση προβαλλόμενης προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας, το πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται λόγω πληροφοριών που δημοσιεύθηκαν στο Διαδίκτυο έχει την ευχέρεια να ασκήσει αγωγή με αίτημα την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται το κέντρο των συμφερόντων του, το οποίο ο εκδότης του επίμαχου περιχομένου είναι σε θέση να γνωρίζει κατά τον χρόνο της ανάρτησής του στο διαδίκτυο. Βλ., όσον αφορά την ανάλυση της απώλειας του υποστατού ενός τουλάχιστον μέρους της διαφοράς, Farnoux, E., ό.π., σημείο 291.

¹²⁹ Απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2017, Bolagsupplysningen και Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, σκέψη 38).

¹³⁰ Βλ. Racine, J.-B., ό.π., σημείο 72, σ. 64 και 65. Βλ. σχόλια των Amaro, R., και Laborde, J.-F., ό.π., σχετικά με την απόδειξη της παράνομης πράξης στο σημείο 249, σ. 148.

¹³¹ Βλ. Laborde, J.-F., «Cartel damages actions in Europe: How courts have assessed cartel overcharges (2019 ed.)», *Concurrences*, Institut de droit de la concurrence, Παρίσι, 2019, αριθ. 4, ειδικότερα σ. 4. Το 2019, από 239 υποθέσεις προερχόμενες από δεκατρία κράτη μέλη, το 57 % ακολούθησε απόφαση περί διαπιστώσεως παραβάσεως εκδοθείσα από εθνική αρχή, το 40 % ακολούθησε απόφαση της Επιτροπής και μόνον το 2 % ήταν μεμονωμένες αγωγές (οι περισσότερες μεμονωμένες υποθέσεις αντιστοιχούν σε πολιτικές αγωγές που ασκήθηκαν ενώπιον των γαλλικών ποινικών δικαστηρίων). Τα δικαστήρια αποφάνθηκαν επί των αγωγών αποζημίωσης λόγω σύμπραξης που ακολούθησαν τουλάχιστον 63 αποφάσεις περί διαπιστώσεως παραβάσεως (ενίοτε, μια απόφαση περί διαπιστώσεως παραβάσεως επιβάλλει κυρώσεις για πολλές συμπτύξεις. Κατά συνέπεια, ο αριθμός των υποθέσεων συμπτύξεων που καταλήγουν σε μία τουλάχιστον υπόθεση είναι ελαφρώς μεγαλύτερος).

¹³² Βλ. Idot, L., «Le contentieux international des actions en réparation pour violation du droit de la concurrence: l'arrêt CDC revisité», *Revue critique de droit international privé*, Dalloz, Παρίσι, 2019, αριθ. 3, σ. 786 έως 815, ειδικότερα, σημείο 22.

κανένας από τους διαδίκους της διαφοράς δεν είναι εγκατεστημένος¹³³ ή ακόμη στη σχετικοποίηση του σκοπού της αναγνώρισης όμοιου κριτηρίου σύνδεσης, ήτοι εκείνου της επηρεαζόμενης αγοράς, για τις συγκρούσεις νόμων και δικαιοδοσίας¹³⁴.

107. Γενικότερα, θεωρώ επίσης πολύ ενδιαφέρουσα την πρόταση να οριστεί ως κεντρική ιδέα για τον προσδιορισμό της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων η διευκόλυνση της ικανοποιητικής αποκατάστασης σε περίπτωση παράνομων πράξεων ή παραβιάσεων θεμελιωδών αρχών¹³⁵. Συγκεκριμένα, αντανακλά την ιδέα ότι η ενίσχυση της αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων στους συγκεκριμένους τομείς συμβάλλει στην εφαρμογή γενικών πολιτικών πρόληψης.

108. Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων φρονώ ότι προκύπτει ότι για τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας δύο κριτήρια προσδιορισμού του τόπου επέλευσης της ζημίας μπορούν να συνυπάρχουν, όσον αφορά τις αγωγές αποζημίωσης για αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές, λόγω του σκοπού της εγγύτητας που πρέπει να επιτευχθεί και, ειδικότερα, του σκοπού της διευκόλυνσης της πρόσβασης στα αποδεικτικά μέσα. Μια τέτοια λύση καθιστά δυνατή τη διασφάλιση συνέπειας προς τους σκοπούς της οδηγίας 2014/104, η οποία περιλαμβάνει πολυάριθμες διατάξεις περί αποδείξεως, λόγω των δυσχερειών συλλογής λογιστικών και χρηματοοικονομικών στοιχείων σχετικά με τις επιχειρήσεις καθώς και σχετικά με την επίμαχη αγορά¹³⁶, και συμβολής στην αποτελεσματικότερη επίλυση διαφορών των οποίων η πολυπλοκότητα προκύπτει από τα καταρτισθέντα από την Επιτροπή έγγραφα, που σχεδιάστηκαν ως πρακτική συνδρομή προς τα εθνικά δικαστήρια¹³⁷.

109. Υπό τις συνθήκες αυτές, φρονώ ότι μια τέτοια ερμηνεία των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας συμβάλλει στη διασφάλιση της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης¹³⁸.

110. Κατόπιν της σφαιρικής ανάλυσής μου σχετικά με τον προσδιορισμό του τόπου επέλευσης της προβαλλόμενης ζημίας και τον προσδιορισμό του αρμόδιου δικαστηρίου στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 έχει την έννοια ότι, στο πλαίσιο αγωγής με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, η οποία συνίσταται, ιδίως, σε συμφωνίες σύμπραξης σχετικά με τον καθορισμό και την αύξηση των τιμών αγαθών, ο τόπος επέλευσης της ζημίας βρίσκεται στο κράτος μέλος της αγοράς που επηρεάζεται από την παράβαση αυτήν εντός του οποίου προέκυψε το πρόσθετο κόστος. Το κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο είναι, κατ' αρχήν, εκείνο στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του οποίου βρίσκεται ο τόπος απόκτησης των αγαθών αυτών, από την επιχείρηση που ασκεί τη δραστηριότητά της στο ίδιο

¹³³ Βλ. Idot, L., «Contentieux en réparation pour violation du droit de la concurrence: de nouvelles précisions sur le lieu de matérialisation du dommage», *Revue critique de droit international privé*, Dalloz, Παρίσι, 2020, αριθ. 1, σ. 129 έως 138, ειδικότερα, σημείο 8.

¹³⁴ Βλ. Amaro, R., και Thomas, B., «Le contentieux de la réparation des pratiques anticoncurrentielles (juin 2019 – nov. 2019)», *Concurrences*, Institut de droit de la concurrence, Παρίσι, 2020, αριθ. 1, σημείο 35 «deuxième série de questions».

¹³⁵ Βλ. Racine, J.-B., ό.π.π., σημεία 57, σ. 57, και 70, σ. 64.

¹³⁶ Βλ. Amaro R., και Laborde, J.-F., ό.π.π., σημεία 144 και 145, σ. 85 και 86. Βλ., επίσης, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export (C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 51).

¹³⁷ Βλ. πρακτικό οδηγό για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης που στηρίζονται σε παράβαση των άρθρων 101 ή 102 [ΣΛΕΕ] [SWD(2013) 205], που συνοδεύει την ανακοίνωση της Επιτροπής για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης που στηρίζονται σε παράβαση των άρθρων 101 ή 102 [ΣΛΕΕ] (EE 2013, C 167, σ. 19), ο οποίος επικεντρώνεται στο πρόσθετο κόστος, ενώ η μετακύλιση του πρόσθετου κόστους εξετάζεται στην ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Κατευθυντήριες γραμμές για την εκτίμηση από τα εθνικά δικαστήρια του μεριδίου της επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλιέται στους έμμεσους αγοραστές» (EE 2019, C 267, σ.4).

¹³⁸ Συναφώς, παραπέμπω στις προκαταρκτικές παρατηρήσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στην υπόθεση CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2014:2443, σημεία 26 και 27, καθώς και 32). Βλ. επίσης, υπό την ίδια έννοια, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export (C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 53).

κράτος μέλος, η οποία πρέπει να καθορίζεται βάσει οικονομικών κριτηρίων. Ελλείπει σύμπτωσης μεταξύ του τόπου επέλευσης της ζημίας και του τόπου άσκησης της δραστηριότητας του ζημιωθέντος, η αγωγή μπορεί να ασκηθεί ενώπιον του δικαστηρίου στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του οποίου είναι εγκατεστημένος ο ζημιωθείς.

111. Εν συνεχεία, θα εξηγήσω τους λόγους για τους οποίους προτείνω στο Δικαστήριο να διευκρινίσει ότι ο συγκεκριμένος προσδιορισμός του δικαστηρίου που ορίζεται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 διέπεται από τους εσωτερικούς κανόνες οργάνωσης των δικαστηρίων τους οποίους τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίσουν ενόψει ενδεχόμενης εξειδίκευσης των δικαστηρίων τους.

4. Επί της συγκεντρώσεως αρμοδιοτήτων

112. Με τις γραπτές παρατηρήσεις που υπέβαλαν στο Δικαστήριο, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υπογραμμίζουν, κατ' ουσίαν, ότι, μολονότι το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 καθορίζει τη διεθνή δικαιοδοσία και την κατά τόπον αρμοδιότητα των δικαστηρίων που είναι αρμόδια να επιλαμβάνονται διασυνοριακών διαφορών ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, εναπόκειται, εντούτοις, μόνο στα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της οργάνωσης των δικαστηρίων τους, να καθορίζουν την περιφέρεια δικαιοδοσίας των αρμόδιων δικαστηρίων και, ιδίως, των δικαστηρίων που εξειδικεύονται στην εκδίκαση αγωγών αποζημίωσης για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού. Με την απάντησή της στη σχετική γραπτή ερώτηση του Δικαστηρίου, η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζει την ανάλυση αυτή.

113. Συμμερίζομαι την άποψη αυτή λόγω του συστήματος που καθιέρωσε ο κανονισμός 1215/2012 και της ιδιαιτερότητας των αγωγών με αίτημα την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές¹³⁹.

α) Συστημική ανάλυση

114. Όσον αφορά ορισμένες πτυχές, φρονώ ότι μπορεί να υιοθετηθεί συλλογιστική ανάλογη με εκείνη που ακολούθησε το Δικαστήριο στην απόφαση Sanders και Huber¹⁴⁰ καθώς και, σε μικρότερο βαθμό, στην απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2015, RG¹⁴¹.

115. Με την απόφαση Sanders και Huber υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο ερωτήματα που αφορούσαν τη συγκέντρωση δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων επί υποχρεώσεων διασυνοριακής διατροφής υπέρ πρωτοβάθμιου δικαστηρίου το οποίο είναι αρμόδιο για την περιφέρεια της έδρας του εφετείου¹⁴².

116. Το Δικαστήριο ερμήνευσε το άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής¹⁴³,

¹³⁹ Βλ. σημείο 108 των παρουσών προτάσεων.

¹⁴⁰ Πρβλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση Vereniging van Effectenbezitters (C-709/19, EU:C:2020:1056, σημείο 94).

¹⁴¹ C-498/14 PPU (EU:C:2015:3).

¹⁴² Βλ. απόφαση Sanders και Huber (σκέψεις 22 και 38). Συγκεκριμένα, το αρμόδιο δικαστήριο, δυνάμει της επίμαχης εθνικής διάταξης, ήταν το Amtsgericht (ειρηνοδικείο, Γερμανία), το οποίο είναι αρμόδιο για την περιφέρεια της έδρας του κατά τόπον αρμοδίου Oberlandesgericht (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου, Γερμανία), ενώπιον του οποίου ο δικαιούχος διατροφής θα έπρεπε ενδεχομένως να παραστεί στο πλαίσιο διαδικασίας έφεσης.

¹⁴³ ΕΕ 2009, L 7, σ. 1.

δυνάμει του οποίου αρμόδιο να αποφαινεται επί διασυνοριακών διαφορών που αφορούν υποχρεώσεις διατροφής είναι το δικαστήριο του «τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής».

117. Πρόκειται για μία από τις διατάξεις σχετικά με τους κανόνες δικαιοδοσίας που αντικατέστησαν τις αντίστοιχες διατάξεις του κανονισμού 44/2001, ο οποίος αποτελεί προέκταση της Σύμβασης των Βρυξελλών¹⁴⁴. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «[η] διάταξη αυτή, η οποία καθορίζει τόσο τη διεθνή δικαιοδοσία όσο και την κατά τόπον αρμοδιότητα, σκοπεί στην ενοποίηση των κανόνων συγκρούσεως δικαιοδοσιών (πρβλ. απόφαση *Color Drack*, C-386/05, EU:C:2007:262, σκέψη 30)»¹⁴⁵.

118. Με την απόφαση *Sanders και Huber*, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, μολονότι οι κανόνες σύγκρουσης διεθνούς δικαιοδοσίας έχουν εναρμονισθεί διά του καθορισμού κοινών συνδεδειγμένων στοιχείων, ο συγκεκριμένος προσδιορισμός του αρμόδιου δικαστηρίου εξακολουθεί να εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη ότι αυτή η εθνική νομοθεσία δεν διακυβεύει τους σκοπούς του κανονισμού 4/2009 ή δεν τον καθιστά άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας¹⁴⁶.

119. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η επίτευξη των σκοπών της εγγύτητας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης δεν προϋποθέτει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να ιδρύσουν αρμόδια δικαστήρια σε κάθε τόπο¹⁴⁷ και ότι πρέπει να είναι αρμόδιο το δικαστήριο το οποίο έχει ιδιαίτερα στενό σύνδεσμο με τον τόπο στον οποίο ο δικαιούχος διατροφής έχει τη συνήθη διαμονή του, κατά το άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009¹⁴⁸.

120. Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε θετικά τη συγκέντρωση αρμοδιοτήτων, δεδομένου ότι, στον τομέα των υποχρεώσεων διατροφής, μια τέτοια επιλογή οργανώσεως μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη ειδικής εμπειρογνωμοσύνης η οποία ανταποκρίνεται σε ένα μέρος των σκοπών που επιδιώκει ο κανονισμός 4/2009 και στην ορθή οργάνωση της δικαιοσύνης¹⁴⁹.

121. Κατά συνέπεια, για τους ίδιους λόγους, αρκεί, κατά τη γνώμη μου, όσον αφορά το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012, να θεωρηθεί ότι το επιληφθέν δικαστήριο αναγνωρίζει ότι έχει διεθνή δικαιοδοσία, βάσει του σχετικού συνδεδειγμένου στοιχείου που βρίσκεται στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του¹⁵⁰, ήτοι στο τμήμα της εθνικής επικράτειας στο οποίο ασκεί τις αρμοδιότητές

¹⁴⁴ Βλ. απόφαση *Sanders και Huber* (σκέψη 23). Το άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009 έχει διατύπωση παρόμοια με εκείνη των κανόνων περί «ειδικών δικαιοδοσιών» σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής οι οποίοι περιλαμβάνονταν στο άρθρο 5, σημείο 2, της Σύμβασης των Βρυξελλών και στο άρθρο 5, σημείο 2, του κανονισμού 44/2001.

¹⁴⁵ Απόφαση *Sanders και Huber* (σκέψη 30).

¹⁴⁶ Βλ. απόφαση *Sanders και Huber* (σκέψη 32 και εκεί μνημονεύομενη νομολογία). Βλ., επίσης, σκέψη 22 της αποφάσεως αυτής όσον αφορά την επίμαχη εθνική νομοθεσία. Κατένευε την κατά τόπον αρμοδιότητα επί διαφορών σχετικών με υποχρεώσεις διατροφής ανάλογα με την ύπαρξη ή την απουσία στοιχείων αλλοδαπότητας. Για τις διασυνοριακές περιπτώσεις, γινόταν μεταβίβαση της κατά τόπον αρμοδιότητας σε πρωτοβάθμιο δικαστήριο διαφορετικό από εκείνο στο οποίο υπαγόταν κατ' αρχήν ο ενδιαφερόμενος λόγω του τόπου κατοικίας του.

¹⁴⁷ Βλ. απόφαση *Sanders και Huber* (σκέψη 35).

¹⁴⁸ Βλ. απόφαση *Sanders και Huber* (σκέψη 36).

¹⁴⁹ Βλ. απόφαση *Sanders και Huber* (σκέψεις 44 και 45).

¹⁵⁰ Προς συσχέτιση με την απόφαση της 16ης Μαΐου 2013, *Melzer* (C-228/11, EU:C:2013:305, σκέψη 28). Βλ., όσον αφορά διαφορές εκ συμβάσεως, απόφαση της 3ης Μαΐου 2007, *Color Drack* (C-386/05, EU:C:2007:262, σκέψεις 37 και 44).

του¹⁵¹. Το ζήτημα είναι επίσης να μην καταστεί το γεωγραφικό κριτήριο συνδυαστικό στοιχείο, νοούμενο αυστηρώς, το οποίο δίνει προτεραιότητα στην εγγύτητα σε βάρος της ορθής απονομής της δικαιοσύνης¹⁵².

122. Εντούτοις, με την απόφαση Sanders και Huber, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι, σε περίπτωση συγκέντρωσης αρμοδιοτήτων, επιβάλλεται συγκεκριμένη εξέταση της κατάστασης που υφίσταται στο οικείο κράτος μέλος προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η εθνική νομοθεσία δεν καθιστά άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας τον κανονισμό που έχει εφαρμογή στη διαφορά¹⁵³.

123. Η επιφύλαξη αυτή διατυπώθηκε εκ νέου στην απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2015, RG¹⁵⁴, σχετικά με την ανάθεση σε εξειδικευμένο δικαστήριο της αρμοδιότητας να εξετάσει τα ζητήματα της επιστροφής ή της επιμέλειας του παιδιού, ακόμη και στην περίπτωση που έχει ήδη κινηθεί, ενώπιον ετέρου δικαστηρίου, διαδικασία επί της ουσίας όσον αφορά τη γονική μέριμνα του παιδιού¹⁵⁵, επ' ευκαιρία της εξέτασης διατάξεων σχετικών με τον καθορισμό του αρμόδιου εθνικού δικαστηρίου, ο οποίος εξαρτάται από την επιλογή των κρατών μελών. Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι, στην περίπτωση αυτή, έγινε δεκτός από το Δικαστήριο¹⁵⁶ ο σκοπός της ταχείας διεξαγωγής των διαδικασιών, ο οποίος αντλείται από τον κανονισμό 2201/2003.

124. Ωστόσο, όσον αφορά την προσβολή των δικαιωμάτων που πηγάζουν από το δικαίωμα του ανταγωνισμού, το νομοθετικό πλαίσιο εντός του οποίου θεσπίζεται η συγκέντρωση αρμοδιοτήτων σε ένα κράτος μέλος¹⁵⁷ είναι πολύ διαφορετικό. Κατά τη γνώμη μου, πρέπει να επισημανθούν η απουσία ορίων όσον αφορά τις ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, όπως αυτά που απορρέουν από το ειδικό αντικείμενο, μεταξύ άλλων, του κανονισμού 4/2009¹⁵⁸ και, όσον αφορά την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Sanders και Huber, οι ιδιαιτερότητες της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας υπό το πρίσμα των σκοπών του κανονισμού αυτού¹⁵⁹.

¹⁵¹ Η περιφέρεια δικαιοδοσίας του δικαστηρίου περιλαμβάνει πλείονες τοποθεσίες ή διοικητικές οντότητες που κατανέμονται στην εθνική επικράτεια. Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Sanders και Huber (C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2171, σημεία 55 και 56).

¹⁵² Στη σκέψη 29 της αποφάσεως Sanders και Huber, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι «ο σκοπός της ορθής απονομής της δικαιοσύνης πρέπει να νοηθεί όχι μόνον υπό την οπτική γωνία της βέλτιστης οργάνωσης των δικαστηρίων, αλλά επίσης [...] από την άποψη του συμφέροντος των διαδίκων, είτε πρόκειται για τον ενάγοντα είτε για τον εναγόμενο, οι οποίοι πρέπει, μεταξύ άλλων, να έχουν τη δυνατότητα ευχερούς προσβάσεως στη δικαιοσύνη και να υπόκεινται σε προβλέψιμους κανόνες δικαιοδοσίας».

¹⁵³ Βλ. σκέψεις 32 και 46 της εν λόγω αποφάσεως. Βλ., ως παράδειγμα ανάλυσης της τήρησης της αρχής της αποτελεσματικότητας σε περίπτωση συγκέντρωσης διαφορών σχετικών με γεωργικές ενισχύσεις ενώπιον εξειδικευμένου δικαστηρίου, απόφαση της 27ης Ιουνίου 2013, Agroconsulting-04 (C-93/12, EU:C:2013:432, σκέψεις 50 έως 58).

¹⁵⁴ C-498/14 PPU (EU:C:2015:3, σκέψεις 41 και 51).

¹⁵⁵ Το Δικαστήριο ερμήνευσε το άρθρο 11, παράγραφοι 7 και 8, του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1).

¹⁵⁶ Βλ. απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2015, RG (C-498/14 PPU, EU:C:2015:3, σκέψη 52).

¹⁵⁷ Συναφώς, η Επιτροπή διευκρίνισε, με τις γραπτές παρατηρήσεις της ότι, σύμφωνα με τις πληροφορίες που διαθέτει, «στο Βέλγιο, τη Γερμανία, την Ελλάδα, την Ισπανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Πορτογαλία, τη Σουηδία και τη Σλοβακία, οι αγωγές αποζημίωσης εκδικάζονται από εξειδικευμένα τμήματα των τακτικών αστικών δικαστηρίων, ενώ στη Δανία, τη Λιθουανία, τη Λετονία, τη Ρουμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, εκδικάζονται από εξειδικευμένα δικαστήρια». Βλ., όσον αφορά τη Γαλλία, την Ιταλία και την Ιρλανδία, διευκρινίσεις που παρέσχε η Riffault-Silk, J., «Les actions privées en droit de la concurrence: obstacles de procédure et de fond», *Revue Lamy de la concurrence*, Ιανουάριος/Μάρτιος 2006, n° 6, σ. 84 έως 90, ειδικότερα, σ. 87. Διευκρινίζεται επίσης ότι, σε άλλους τομείς, τα κράτη μέλη είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν να συγκεντρώσουν τις καθ' ύλην αρμοδιότητες των δικαστηρίων, ιδίως σε θέματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Όσον αφορά το ναυτικό δίκαιο, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Sanders και Huber (C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2171, υποσημείωση 72).

¹⁵⁸ Ο κανονισμός αυτός προέρχεται από τη βούληση να αναπτυχθεί ένα ειδικό νομοθέτημα, διακριτό από τον κανονισμό 44/2001, με σκοπό την ενίσχυση της προστασίας των δικαιούχων διατροφής, θεωρουμένων ως το ασθενέστερο μέρος, ιδίως όσον αφορά την αναγνώριση και την εκτέλεση των σχετικών αποφάσεων. Βλ. απόφαση Sanders και Huber (σκέψη 41) και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Sanders και Huber (C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2171, σημεία 38 και 40).

¹⁵⁹ Βλ. υποσημείωση 146 των παρουσών προτάσεων και απόφαση Sanders και Huber (σκέψη 46).

125. Υπό την έννοια αυτή, συμμερίζομαι τις γνώμες που εξέφρασαν προηγουμένως άλλοι γενικοί εισαγγελείς σχετικά με την αυτονομία των κρατών μελών στον τομέα της συγκέντρωσης των κατά τόπον αρμοδιοτήτων, ανεξαρτήτως του αν απορρέει ή όχι από την κατανομή των καθ' ύλην αρμοδιοτήτων, η οποία περιορίζεται από την ανάγκη να μη στερείται πρακτικής αποτελεσματικότητας ο κανονισμός 1215/2012 καθώς και από την αρχή της ισοδυναμίας¹⁶⁰.

126. Επιπλέον, δεδομένου ότι το αντικείμενο των επίμαχων αγωγών εντάσσεται σε σημαντικό βαθμό στην ανάλυση του Δικαστηρίου¹⁶¹, πρέπει να επισημανθούν τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν ειδικότερα τη διαφορά όσον αφορά την αποζημίωση για πρακτικές αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού.

β) Η ιδιαιτερότητα των αγωγών αποζημίωσης για πρακτικές αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού

127. Πρώτον, πρέπει να υπομνησθεί ότι δεν υφίσταται ρύθμιση των δικονομικών προϋποθέσεων για την άσκηση αγωγών στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, γεγονός το οποίο δικαιολογεί το συμπέρασμα ότι τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της οργάνωσης των δικαστηρίων τους, καθορίζουν το καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο και την έκταση της περιφέρειας της δικαιοδοσίας του, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της ισοδυναμίας¹⁶² και της αποτελεσματικότητας¹⁶³.

128. Δεύτερον, θεωρώ, όπως και η Επιτροπή, ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη η έναρξη ισχύος και η μεταφορά της οδηγίας 2014/104¹⁶⁴ στην εσωτερική έννομη τάξη, καθώς και η τεχνική πολυπλοκότητα των κανόνων που εφαρμόζονται στις αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού¹⁶⁵.

129. Για τους λόγους αυτούς, φρονώ ότι, για να δοθεί απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, είναι απαραίτητο το Δικαστήριο να αντλήσει έμπνευση από τη διατύπωση των αποφάσεων της 16ης Μαΐου 2013, Melzer¹⁶⁶, ή CDC Hydrogen Peroxide, σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, στις οποίες χρησιμοποιείται η φράση «το δικαστήριο στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του οποίου».

130. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω εκτιμήσεων σχετικά με τη συγκέντρωση αρμοδιοτήτων των δικαστηρίων, προτείνω στο Δικαστήριο να ερμηνεύσει το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού 1215/2012 υπό την έννοια ότι, καίτοι καθορίζει την κατά τόπον αρμοδιότητα τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο των δικαστηρίων που έχουν δικαιοδοσία να

¹⁶⁰ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στην υπόθεση CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2014:2443, υποσημείωση 74) και, για εκτιμήσεις σχετικά με διάφορα εφαρμοστέα νομοθετήματα, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα H. Saugmandsgaard Øe στην υπόθεση Guaitoli κ.λπ. (C-213/18, EU:C:2019:524, σημείο 74, καθώς και υποσημειώσεις 67 και 68).

¹⁶¹ Βλ. σημεία 122 και 123 των παρουσών προτάσεων.

¹⁶² Κατά την αρχή αυτή, οι δικονομικές προϋποθέσεις άσκησης των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που αντλούν οι πολίτες από το δίκαιο της Ένωσης δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρόμοια ένδικα βοηθήματα του εσωτερικού δικαίου· βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 27ης Ιουνίου 2013, Agroconsulting-04 (C-93/12, EU:C:2013:432, σκέψη 36). Σε περίπτωση πρακτικών αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, θα μπορούσε να πρόκειται για ένδικα βοηθήματα ασκούμενα βάσει αποφάσεων εθνικών αρχών. Βλ. Blumann, C., και Dubouis, L., *Droit matière de l'Union européenne*, 8η έκδ., Librairie générale de droit et de jurisprudence, Παρίσι, 2019, σημείο 938, σ. 665.

¹⁶³ Βλ., προς υπόμνηση των γενικών αυτών αρχών που αποσκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το άμεσο αποτέλεσμα του δικαίου του ανταγωνισμού, απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, Manfredi κ.λπ. (C-295/04 έως C-298/04, EU:C:2006:461, σκέψεις 62 και 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Βλ., επίσης, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export (C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 46).

¹⁶⁴ Βλ. σημείο 68 των παρουσών προτάσεων.

¹⁶⁵ Βλ. υποσημείωση 137 των παρουσών προτάσεων.

¹⁶⁶ C-228/11 (EU:C:2013:305).

επιλαμβάνονται διασυνοριακών διαφορών ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν να συγκεντρώσουν την εκδίκαση των διαφορών αυτών ενώπιον ορισμένων δικαστηρίων, στο πλαίσιο της οργάνωσης των δικαστηρίων τους, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Ειδικότερα, στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε οι κανόνες που θεσπίζουν ή εφαρμόζουν να μη θίγουν την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ.

V. Πρόταση

131. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Juzgado de lo Mercantil nº 2 de Madrid (δικαστήριο εμπορικών διαφορών αριθ. 2 της Μαδρίτης, Ισπανία) ως εξής:

Το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, έχει την έννοια ότι:

- προσδιορίζει το αρμόδιο δικαστήριο του κράτους μέλους στην περιφέρεια της δικαιοδοσίας του οποίου επήλθε, μεταξύ άλλων, η άμεση ζημία·
- στο πλαίσιο αγωγής με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ η οποία συνίσταται, ιδίως, σε συμφωνίες σύμπραξης σχετικά με τον καθορισμό και την αύξηση των τιμών αγαθών, ο τόπος επέλευσης της ζημίας βρίσκεται στο κράτος μέλος της αγοράς που επηρεάζεται από την παράβαση αυτή εντός της οποίας προέκυψε το πρόσθετο κόστος. Το κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο είναι, κατ' αρχήν, εκείνο στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του οποίου βρίσκεται ο τόπος απόκτησης των αγαθών αυτών, από την επιχείρηση που ασκεί τη δραστηριότητά της στο ίδιο κράτος μέλος, η οποία πρέπει να καθορίζεται βάσει οικονομικών κριτηρίων. Ελλείψει σύμπτωσης μεταξύ του τόπου επέλευσης της ζημίας και του τόπου άσκησης της δραστηριότητας του ζημιωθέντος, η αγωγή μπορεί να ασκηθεί ενώπιον του δικαστηρίου στην περιφέρεια δικαιοδοσίας του οποίου είναι εγκατεστημένος ο ζημιωθείς, και
- τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν να συγκεντρώσουν την εκδίκαση διαφορών ενώπιον ορισμένων δικαστηρίων, στο πλαίσιο της οργάνωσης των δικαστηρίων τους, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Ειδικότερα, στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε οι κανόνες που θεσπίζουν ή εφαρμόζουν να μη θίγουν την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ.